

**CENGİZ AYTMAOV'UN
ELVEDA GÜLSARI ROMANINDA
KONUŞMAYA DAYALI SEZDİRİM ÜZERİNE
BİR İNCELEME**

Tuba ÖZEN
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Cüneyt AKIN

Ekim, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CENGİZ AYTMAOV'UN
ELVEDA GÜLSARI ROMANINDA
KONUŞMAYA DAYALI SEZDİRİM ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Hazırlayan

Tuba ÖZEN

Danışman

Prof. Dr. Cüneyt AKIN

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Cengiz Aytmatov’un Elveda Gülsarı Romanında Konuşmaya Dayalı Sezdirim Üzerine Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bilimsel ahlaka aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/10/2024

İmza

Tuba ÖZEN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Tuba ÖZEN
	Numarası	210678107
	Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Cengiz Aytmatov'un Elveda Gülsarı Romanında Konuşmaya Dayalı Sezdirim Üzerine Bir İnceleme
Tez Savunma Sınav Tarihi		18.10.2024
Tez Savunma Sınav Saati		10:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

CENGİZ AYTMATOV’UN ELVEDA GÜLSARI ROMANINDA KONUŞMAYA DAYALI SEZDİRİM ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tuba ÖZEN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Ağustos, 2024

Danışman: Prof. Dr. Cüneyt AKIN

Bu çalışmada Cengiz Aytmatov’un “Elveda Gülsarı” romanından çeşitli alıntılar üzerinde sezdirim analizi yapılmış ve Grice’in işbirliği ilkelerinin ihlal edilip edilmediği incelenmiştir. Roman, Sovyet Dönemi Kırgızistan’ında toplumsal ve bireysel dönüşümleri, doğa ve insan ilişkilerini, ideolojik çatışmaları ve bireylerin yaşadığı zorlukları anlatan zengin bir anlatıma sahiptir. Her bir alıntı için, metnin daha derin anlamları ve alt metinleri çıkarımsal analiz yoluyla ortaya konulmuştur. Sezdirim, bir metnin yüzeysel anlamının ötesinde, okuyucunun bağlam ve kültürel bilgi yoluyla çıkarım yapabileceği örtük anlamları ifade eder. Grice’in işbirliği ilkeleri çerçevesinde her bir alıntıda hangi ilkenin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Nitelik ilkesinin ihlal edildiği durumlarda, Tanabay ve diğer karakterlerin yaşadığı duygusal ve içsel çatışmalar doğrudan ifade edilmemiş, bu da okuyucunun sezdirim yoluyla anlam çıkarmasını gerektirmiştir. Örneğin, Tanabay’ın iç çatışmaları ve ideolojik bağlılıkları açıkça ifade edilmemiş ve okuyucunun bu anlamları çıkarım yoluyla bulması beklenmiştir. Nicelik ilkesi açısından yapılan ihlaller, metnin bazı bölümlerinde gereksiz ayrıntılarla karakterlerin düşüncelerini uzatıyor. Tanabay’ın Gülsarı’ya vedasında ya da oğluna yazmaya niyetlendiği mektupta yer alan aşırı ayrıntılar metnin hızını yavaşlatıyor ve anlatının odaklanmasını zorlaştırıyor. Üslup ilkesinin ihlal edildiği durumlarda, anlatıcının dolaylı ve imgesel bir dil kullanması, okurun metni derinlemesine düşünmesini ve yorumlamasını gerektiren anlatısal üslup ve bağıntı ilkesini ihlal etmiştir. Gülsarı’nın çevresindeki değişimlere verdiği tepkiler ve doğal tehlikelerle yüzleşmesi doğrudan anlatılardan ziyade sezdirimle ifade edilir.

Metinlerin analizinden ortaya çıkan ana temalar toplumsal hiyerarşi ve dışlanma, doğa ve insan arasındaki ilişki, değişim ve uyum, ideolojik bağlılık ve iç çatışmadır. Gülsarı’nın dışlanması ve sürüye kabul edilme mücadelesi toplumsal hiyerarşi ve dışlanma temalarını simgelerken, roman boyunca doğanın acımasızlığı ve insanın bu doğa karşısındaki mücadelesi insanın doğa karşısındaki çaresizliğini ve hayatta kalma mücadelesini anlatmaktadır. Değişim ve uyum teması, Gülsarı ve diğer karakterlerin çevresel değişimlere uyum sağlama süreçlerini, bireylerin değişim karşısındaki uyum yeteneklerini ve bu süreçte yaşanan zorlukları yansıtmaktadır. İdeolojik bağlılık ve iç çatışma teması ise Tanabay’ın Sovyet ideallerine bağlılığını, bu idealler uğruna yaptığı fedakârlıkları, bireysel ve toplumsal düzeydeki ideolojik çatışmaları ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma Cengiz Aytmatov’un “Elveda Gülsarı” romanındaki derin anlamları ve sezdirimleri Grice’in işbirliği ilkeleri çerçevesinde analiz etmektedir. Roman sadece bireysel hikâyeleri değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik dönüşümleri de ele almaktadır. Sezdirimlere ve ihlal edilen ilkelere dayanan bu analizler, metnin derin

yapısını ve Aytmatov'un anlatısının zenginliğini ortaya koymaktadır. Bu tez, romanın çok katmanlı yapısının ve bu yapı içindeki sezdirimlerin anlaşılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sezdirim, Grice, Cengiz Aytmatov, Elveda Gülsarı

ABSTRACT

A STUDY ON SPEECH-BASED IMPLICATION IN CENGİZ AYTMAOV’S NOVEL ELVEDA GULSARI

Tuba ÖZEN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTION
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES**

August, 2024

Advisor: Prof. Dr. Cüneyt AKIN

In this study, implicature analysis was made on various excerpts from Cengiz Aytmatov’s novel “Elveda Gulsari” and it was examined whether Grice’s principles of co-operation were violated. The novel has a rich narrative that describes social and individual transformations, nature and human relations, ideological conflicts and the difficulties experienced by individuals in Soviet-era Kyrgyzstan. For each excerpt, the deeper meanings and subtexts of the text were revealed through inferential analysis. Inference refers to the implicit meanings beyond the surface meaning of a text, which the reader can infer through context and cultural knowledge. Within the framework of Grice’s co-operation principles, it was determined which principle was violated in each quotation. In cases where the Quality Principle was violated, the emotional and internal conflicts experienced by Tanabay and other characters were not directly expressed, which required the reader to infer meaning through intuition. For example, Tanabay’s internal conflicts and ideological commitments were not clearly expressed and the reader was expected to find these meanings through inference. Violations of the principle of quantity prolong the characters’ thoughts with unnecessary details in some parts of the text. The excessive details in Tanabay’s farewell to Gulsari or in the letter he intends to write to his son slow down the pace of the text and make it difficult to focus the narrative. In cases where the principle of form was violated, the narrator’s use of indirect and imaginative language violated the principle of narrative clarity and regularity, which requires the reader to think and interpret the text in depth. Gulsari’s reactions to the changes in her environment and her confrontation with natural dangers are expressed through imaginative narratives rather than direct narratives. The main themes that emerge from the analysis of the texts are social hierarchy and exclusion, the relationship between nature and man, change and harmony, ideological commitment and internal conflict. While Gulsari’s exclusion and her struggle to be accepted into the herd symbolise the themes of social hierarchy and exclusion, the cruelty of nature and the struggle of human beings against this nature throughout the novel describe the helplessness of human beings against nature and their struggle for survival. The theme of change and adaptation reflects the processes of Gulsari and other characters in adapting to environmental changes, the adaptability of individuals in the face of change and the difficulties experienced in this process. The theme of ideological commitment and internal conflict reveals Tanabay’s commitment to Soviet ideals, the sacrifices he makes for the sake of these ideals, and ideological conflicts at the individual and social levels. In conclusion, this study analyses the deep meanings and insights in Cengiz Aytmatov’s novel “Elveda Gulsari” within the framework of Grice’s

principles of cooperation. The novel deals not only with individual stories, but also with social and ideological transformations. These analyses based on intuitions and violated principles reveal the deep structure of the text and the richness of Aytmatov's narrative. This thesis makes a significant contribution to the understanding of the multi-layered structure of the novel and the intuitions within this structure.

Key Words: Implicature, Grice, Cengiz Aytmatov, Elveda Gulsari

ÖN SÖZ

Bu tez, Cengiz Aytmatov’un “Elveda Gülsarı” romanındaki sezdirimleri analiz etmekte ve bu sezdirimlerin Grice’ın işbirliği ilkeleri bağlamında nasıl işlendiğini incelemektedir. Aytmatov’un eseri, Sovyet Dönemi Kırgızistanı’ndaki toplumsal ve bireysel dönüşümleri, doğa ve insan ilişkilerini, ideolojik çatışmaları ve bireylerin yaşadığı zorlukları etkileyici bir şekilde tasvir etmektedir. Bu tezde, romanın dünyasına dair derin bir kavrayış geliştirmeyi amaçlıyoruz. Bu çalışmanın amacı, romanın alt metinlerini ve örtük anlamlarını keşfetmek ve okuyucuların metinleri daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olmaktır.

Sezdirim, bir anlatılanın yüzeysel anlamının ötesine geçmekte ve okuyucunun bağlam ve kültürel bilgi yoluyla çıkarabileceği örtük anlamlara atıfta bulunmaktadır. Grice’ın işbirliği ilkeleri çerçevesinde, bir metindeki anlamın okur tarafından nasıl inşa edildiğini ve yorumlandığını anlamak, edebiyat analizinde önemli bir araçtır.

“Elveda Gülsarı”, Aytmatov’un derin anlatım yeteneği ve karakterlerin iç dünyalarını, sosyal bağlamlarını ve ideolojik çatışmalarını ustalıkla ele almasıyla dikkat çeken bir eserdir. Bu tezin her bölümünde alıntılardan yola çıkılarak sezdirim analizleri yapılmış ve ihlal edilen işbirliği ilkeleri belirlenmiştir. Bu analizler metnin yüzeyindeki anlamların ötesine geçerek Aytmatov’un karakterleri ve olayları işleyiş biçimini ortaya koymaktadır.

Tez sürecinde bana destek olan danışman hocam Prof. Dr. Cüneyt AKIN ve çalışma boyunca beni yönlendiren ve değerli katkılarda bulunan tüm hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca bu süreç boyunca yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma minnettarım. Bu çalışmanın Aytmatov’un eserlerinin daha iyi anlaşılmasına ve bu eserlerle ilgili üslup çalışmalarının yapılmasına yardımcı olmasını temenni ediyorum.

Saygılarımla,

Tuba ÖZEN
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	2
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	3

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM, ARAÇLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YÖNTEM VE ARAÇLAR.....	5
1.1. ARAŞTIRMACININ ÇABASI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. EDİMBİLİM.....	6
2.1.1. John Austin'in Söz Edimleri Kuramı	9
2.2. SEZDİRİM	10
2.2.1. Sezdirim İlkeleri	11
2.2.1.1. Nicelik İlkesi (Maxim of Quantity)	12
2.2.1.2. Nitelik İlkesi (Maxim of Quality).....	12
2.2.1.3. Bağintı İlkesi (Maxim of Relation)	12
2.2.1.4. Üslup İlkesi (Maxim of Manner).....	13
2.2.2. Grice ve Konuşmaya Dayalı Sezdirim Yasaları.....	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CENGİZ AYTMATOV'UN ELVEDA GÜLSARI ROMANINDA KONUŞMA İLKELERİNE GÖRE SEZDİRİM

1. BULGULAR	16
1.1. BAĞINTI İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR	16
1.2. ÜSLUP İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR.....	29
1.3. NİTELİK İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR.....	36
1.4. NİCELİK İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR.....	47
1.5. NİTELİK VE BAĞINTI İLKELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR.....	58
1.6. BAĞINTI VE ÜSLUP İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR	58
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	66

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsanlar iletişim kurmak için dili kullanır. Toplum dil sayesinde varlığını devam ettirir. Bir toplumda, örneğin resmi dil, lehçeler veya sosyal gruplar arasında kullanılan farklı dil biçimleri olabilir. Toplum dilsel çeşitliliğe sahiptir ve bu çeşitlilik toplumun yapısına bağlıdır. Bu yüzden dil ve toplum bağlantılıdır. Dilin işlevi, yapısı ve kullanımı toplumdan etkilenir. Bir dilin sözcük dağarcığı o toplumun kültürüne, sosyal yapısına ve tarihine dayanır. Toplumun iletişim ihtiyacı dilin nasıl gelişeceğini belirler (König, 1991: 59).

Dil araştırmaları, insan iletişimini ve kültürel kimliği anlamak için önemlidir. Farklı dillerin korunmasına ve öğrenilme sürecinin gelişmesine katkıda bulunur. Dilbilim uzmanlarının ortak özelliği dile yönelik meraklarıdır. Dillerin nasıl oluştuğunu, nasıl kullanıldığını ve toplumdaki rolünü bilimsel bir şekilde incelerler. Araştırmacılar, dilin sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir kavram olduğunu ifade ederler. Dilin gelişimi, değişim süreci ve farklılıklarını araştırırlar. Bilimsel gözlem ve analiz yöntemlerini kullanarak dillerin ses yapısı, cümle yapısı ve anlam gibi yönlerine odaklanırlar. Psikoloji ve sosyoloji gibi diğer alanlarla da çalışmalar yaparak dilin zihinsel ve sosyal boyutlarını da incelerler. Dil araştırmaları olmasaydı dilin insanlar açısından kültürel, sosyal ve bireysel değerlerinin yok olmasına neden olabilirdi. Dil; kültürel olarak, gelenekleri, inançları ve bilgi birikimi ile birlikte yok olur. İletişim yoluyla kurulan ilişkiler zayıflar.

Dilbiliminin genç bir kolu olan edim bilimi (pragmatics) teriminin batı kültüründe ortaya çıkması Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce sayesinde olmuştur (Yılmaz, 2020: 57).

Edim bilimi, sözcelerin yorumlanmasında dilbilimsel olmayan bilgileri (non-linguistics information) dikkate alır ve -bağlama dayalı olarak- genel anlamın (general meaning) yanında özel anlamların (specific meanings) da ortaya çıkarılmasını ve incelenmesini amaçlar (Yılmaz, 2020: 56).

Pragmatik teriminin günümüzdeki kullanımı, (Locke ve Peirce'den sonra) edim biliminin ya da anlambilimin (ya da Morris'in tercih ettiği şekliyle göstergebilim) genel

çerçevesini çizmekle ilgilenen filozof Charles Morris'e (1938) dayanmaktadır (Levinson, 1983: 1).

Herbert Paul Grice, kelimelerin ne anlama geldiği, konuşmacının onları kullanırken kelimenin tam anlamıyla ne söylediği ve konuşmacının bu kelimeleri kullanarak ne kastettiği veya ne iletme istediği arasındaki ayrımı vurgulamıştır. Sizi öğle yemeğine davet ediyorum ve siz de "Saat 1'de hazır olmadığım bir dersim var" diye cevap veriyorsunuz. Bunu tam anlamıyla söylemeseniz de bana öğle yemeğine gelmeyeceğinizi iletmiş oluyorsunuz. Öğle yemeğine gelmeme nedeninizi (derse hazırlanma ihtiyacı) belirterek, bu nedenle öğle yemeğine gelmeyeceğinizi iletme istediğinizi anlamamı sağlamayı amaçlıyorsunuz. Bu tür konuşma sezdirimlerinin incelenmesi Grice'ın etki teorisinin özünü oluşturur (Korta & Perry, 2022).

"Bildirim, sezdirim ve çıkarım cümlelerinin hangi işlevlere sahip olduğunun tam olarak ortaya konulamaması, bireylerin kendini daha anlaşılır ifade edememesine, çarpıcı anlatıma ulaşamamasına, sözün gücünü iyi yansıtamamasına ve sonuç olarak istedik etkinin karşı tarafta oluşturulamamasına neden olur. Ya da iletinin nasıl yorumlanması gerektiği bilgisine sahip olmayan alıcının kastedileni tam olarak çözmemesi sorunun ortaya çıkarır" (Ergüt, 2022: 2).

Aynı kelime veya yapı farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşıyabilir ve alıcıyı farklı seçenekleri değerlendirmeye yönlendirebilir (Ergüt, 2022: 2).

Bu çalışma, Cengiz Aytmatov gibi geleneksel edebiyatın güçlü bir figürünün eserlerindeki derin insanlık temasına sezdirimler yapılarak odaklanmaktadır. Aytmatov'un eserlerindeki karakterlerin söylemleri ve diyalogları, okuyucuya derin bir anlayış ve sezdirim sunan etkili bir araç haline gelmiştir. Özellikle, Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" adlı önemli romanındaki konuşma sezdirimlerin kullanımı incelenecektir.

2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Bir iletişim sırasında dinleyici, konuşmacının ne söylediğini her zaman sadece kelimelerden yola çıkarak anlamaya çalışmaz. Bazen kelimelerin ötesine geçerek çıkarımlarda bulunur ve anlamaya çalışır. Etkili iletişimde konuşmacının bazı kuralları ihlal etmesi, dinleyicinin doğru çıkarımlar yapmasını gerektirir. Dinleyici söyleneni doğru yorumlayarak ne söylendiğini anlar. Bu yorumlama dilin dilbilgisi bilgileri yanında kişisel özellikler, dünya görüşü, hayaller, beklentiler, varsayımlar, dini inançlar, yer ve zaman gibi faktörlerin oluşturduğu dil dışı bağlamlarla da desteklenir (Çürük, 2014:15).

Elveda Gülsarı romanındaki konuşma sezdirimleri, karakterlerin iç dünyasını ve duygu durumlarını okuyucuya başarılı bir şekilde aktarıyor. Roman karakterleri arasındaki diyaloglar, okuyucunun karakterlerin derinliklerini anlamasına ve duygusal bir bağ kurmasına yardımcı olmaktadır. Bu hipotezi test etmek için romanın ilgili bölümlerini ayrıntılı olarak analiz etmek ve karakterlerin konuşmalarından elde edilebilecek sezdirimleri incelemek gerekir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Cengiz Aytmatov yazarlık kariyerinin yanı sıra filozof, psikolog, ressam, besteci ve gazeteci olarak da tanınıyor. Eserlerinde “İnsan nasıl gerçekten insan olabilir?” sorusuna cevap arar. Masallar, efsaneler ve öyküler aracılığıyla çağdaş insanın iç dünyasını araştırır ve edebi, ahlaki ve felsefi konulara değinir. Aytmatov, karakterlerinin psikolojik derinliklerini etkileyici bir şekilde aktarır. Onun kahramanları zengin bir iç dünyaya ve kültüre sahip insanlardır. Yazarın ana ilham kaynağı felsefi düşünceler ve insan onurunun sağlam temelleridir (Akmataliyev, 1994: 419). Aytmatov, sadece Kırgız halkının yaşam biçimine ve sorunlarına odaklanmıyor; diğer halkların deneyimlerini ve sorunlarını da ele alıyor. Yaşam ve ölüm, sevinç ve acı, onur ve erdemsizlik gibi temel insani kavramlar onun kalemıyla yeniden canlanır. Bu kavramlar her bireyin estetik kültürüne göre farklı şekillerde yorumlanır ve yazarın anlatıları derin düşüncelerle zenginleştirilir. Aytmatov'un felsefesinde insanın doğa ile ilişkisi, insanın iç dünyasını geliştiren bir unsurdur (Akmataliyev, 1994: 420).

Elveda Gülsarı, olay örgüsü bakımından üç bölüm ve bir değerler tablosundan müteşekkildir. Birinci bölüm roman başkışısı Tanabay ve Gülsarı'nın tasviriyle başlar. Bu bölüm romanın en son bölümünü ihtiva eder. İkinci bölümde Tanabay'ın hayatı, Orta Asya Türk gelenekleri ve kolhoz sistemi hakkında bilgiler verilir. Üçüncü bölümde ise Tanabay'ın en yakın arkadaşı Çoro'nun, sevgili atı Gülsarı'nın ölümü ve kolhozun işlevsizliği anlatılır (Karabulut vd., 2020: 98).

Romanda olaylar gözlemci/müşahit bakış açısıyla anlatılmıştır. Meydana gelen olaylar gerçekçi biçimde verilmiş, olaylara doğrudan bir müdahalede bulunulmamıştır. Elveda Gülsarı'da olaylar romanın başkahramanı Tanabay'ın partiden ihraç edildiği ve en yakın dostu Çoro'nun öldüğü gün, uzun zamandan beri göremediği sarı atıyla eve dönerken atının ölmek üzere olduğu bir yolda (Aleksandrovka yokuşu) geçmişini hatırlamasıyla başlar (Karabulut vd., 2020: 99).

Elveda Gülsarı romanı, karakterlerin iç dünyasını ve duygu durumlarını okuyucuya aktarmak için konuşma sezdirimlerinin etkili bir araç olarak kullanıldığı bir eserdir. Bu nedenle dil ve kültür açısından incelenecek romanlardan biri Cengiz Aytmatov'un eserlerinden seçilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan veriler Cengiz Aytmatov'un Elveda Gülsarı romanından alınmıştır. Roman, Grice'ın işbirliği ilkeleri açısından, özellikle de sezdirim (implicature) açısından incelenmiştir. Çalışma, Grice'ın işbirliği ilkelerinin dört ana başlığını (üslup, nicelik, nitelik, bağntı) dikkate alarak metinde anlamın nasıl iletildiğini çözümlemeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda, karakterlerin söyledikleri ve düşündükleri arasındaki ilişki, anlatıda kullanılan dilin özellikleri ve metindeki örtük anlamlar işbirliği ilkeleri ışığında incelenmektedir ve Grice'ın işbirliği ilkeleri sınırları içinde bir tahlil edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM, ARAÇLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YÖNTEM VE ARAÇLAR

1.1. ARAŞTIRMACININ ÇABASI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Konuşan anlatmak istediğini başarılı bir şekilde karşı tarafa aktarabilmeli. Bunu yaparken karşı tarafın bilgisini (konu hakkında bilgisi olup olmadığını bilmeli) ölçmelidir. Grice, *Logic and Conversation* kitabında “Bazı durumlarda kullanılan kelimelerin geleneksel anlamı, neyin söylendiğini belirlemeye yardımcı olmanın yanı sıra neyin sezdirildiğini de belirleyecektir,” ifadelerini kullanmaktadır (Grice, 1975: 44). Yani cümle içerisinde kullanılan kelimelerin yalnızca açık anlamlarını ifade etmekle kalmayıp örtük anlamları da belirtilebilir.

Söylem yapısı, metnin nasıl yapılandırıldığı ile ilgilidir. Bu yapısal bakış açısı, cümleler arasındaki açık ilişkiler veya bağdaşık bir metindeki metinsel düzenlemelerin unsurları gibi konulara odaklanmaktadır. Bu çalışmalar, Türkçe çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirmesi ve dil çalışmalarında terminolojiye katkı sağlaması açısından önemlidir (Kocaman, 1990: 114).

Dilin hem yazılı hem sözlü iletişimde çeşitli yöntemleri vardır. Anlatıcı ya da bir yazar dili sadece bilgi aktarmak için kullanmayabilir, insanlar arasındaki ilişkileri yönetmek için de kullanır. Söylem çalışmaları iletişimin hem üslubunu hem de faydalarını inceler. Bu çalışma dilin bir toplumdaki baskın ideolojilerin nasıl dil yoluyla ifade edildiğini anlamaya yönelik bir inceleme içerecektir. Bu çerçevede incelenecek metin Cengiz Aytmatov’un “Elveda Gülsarı” romanı ve roman üzerinden konuşmaya dayalı sezdirim unsurlarının tespiti olacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Grice, dil kullanımının bilişsel ve sosyal bir davranış olduğunu ve iletişim sırasında vericinin niyetini alıcıya sezdirmek için çaba sarf ettiğini belirtir. Alıcı da anladıklarından yola çıkarak, çıkarımlarda bulunarak görevini yerine getirir. İletişim sırasında vericinin anlamı ve niyeti, cümlenin gerçek anlamından daha önemlidir (Grice, 1957: 378).

Sezdirim analizi, bir romanın dilini, anlatımını ve metin içi yapılarını analiz ederek yazarın ima yoluyla ilettiği asıl mesajları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Sezdirimler metindeki cümlelerin ötesine geçerek okuyucuya daha fazla bilgi vermeye çalışmaktadır. Bu sayede romanda asıl anlatılmak istenene ulaşılmaktadır.

Sezdirimler, roman karakterlerinin düşüncelerini, duygularını ve niyetlerini anlamamıza yardımcı olmakta ve yazar, imalı yollarla aktardığı mesajlarla okuyucuya düşünme ve çıkarım yaptırmaktadır. Dilbilgisel ve ikna edici figürlere dayanmaktadır. Yazar, kinaye, benzetme, metafor gibi dilbilgisel araçları kullanarak sezdirimler yapmaktadır. Bu araçlar metne aynı zamanda estetik bir değer katar ve okuyucunun deneyimini zenginleştirmekte. Kısacası sezdirim, romanı daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır.

2.1. EDİMBİLİM

Dilbilim sözlüğünde (Kocaman vd., 2011: 114) “edim” kelimesinin iki farklı anlamı vardır. Birincisi, üretici dönüşümlü dilbilgisi teorisinde kullanılan bir terim olarak, soyut dil yetisinin (edinim) aksine dilin gerçek hayatta somut kullanımını ifade eder. Bu anlamda eylem, edinim olarak bilinen soyut dil yetisini ifade eder, ancak bellek sınırlamaları, yorgunluk, gerginlik veya ket vurma gibi faktörler tarafından tam olarak kullanılması engellenir. İkinci anlam, eylem kümesinin hareket, süreklilik ve amaçlılık özelliklerine göre tanımlanan beş durum türünden hareket, süreklilik ve amaçlılık içeren anlamdır.

Edim bilim (pragmatic), Latince “iş, fiil” anlamlarına gelen “pragmaticus” sözcüğünden türemiştir. Genç bir bilim alanı olan edim biliminin son yıllarda önemi daha da artmıştır, çünkü farklı bilimsel disiplinlerle (antropoloji, bilişsel psikoloji, dilbilim, felsefe, iletişim, kültürel etnografi, mantık, sosyoloji vb.) ilke, kuram ve terminoloji paylaşmaktadır ve bu disiplinlerle yoğun etkileşim içindedir (Levinson, 2003: 18-19’dan akt. Yılmaz, 2020: 55).

Edim bilimi, dil felsefesi ve söz-eylem kuramı, konuşma çözümlemeleri ve sosyal bilimlerdeki sözlü etkileşimdeki sosyo-kültürel farklılıklardan yararlanır. Van Dijk (1992)’e göre, edim bilimi geleneksel dil kuralları ve sözcüklerin üretilmesi ve yorumlanması için kullanılan manifestolar gibi deneysel bir alan olarak ele alınmalıdır. Edim biliminin başlıca üç görevi, “sözcenin başarı koşullarını açıklamak, sözel bir edinim olabilmesi için yerine getirilmesi gereken ilkeleri formülleştirmek ve sözcenin başarısının

hangi söylem yapıları ve yorumlarla ilişkili olduğunu açıklamaktır” (Van Dijk, 1992: 189-190’dan akt. Yılmaz, 2020: 55).

Pragma eski Yunancada *experience* yani *yaşantı*, *deneyim* anlamındadır. Türkçede yararcılık veya faydacılık olarak çevrilmiştir. İlk olarak Pragmatizm, William James (1842-1910) ve öğrencisi Pierce (1839-1914) tarafından ortak bakış açısıyla ortaya atılmışsa da, sonrasında iki öncü tarafından farklı görüşler ile ele alınan bir felsefi akım olmuştur (Özdemir, 2022: 9).

Pragmatik teriminin modern kullanımı filozof Charles Morris'e (1938) aittir. Morris, göstergeler biliminin (Morris'in kullandığı terimle semiotik) temel yapısını ana hatlarıyla belirlemek için çalışmıştır. Göstergebilimde üç ana alan ayırt edilir: işaretlerin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu inceleyen sözdizimi (ya da sentaks); işaretlerin hangi nesnelerle ilişkili olduğunu araştıran anlambilim; ve işaretlerin yorumlayıcılarla nasıl ilişkili olduğunu ele alan edimbilim. Her bir alan içinde, teorik çalışmalar ve bu teorilerin belirli işaretler ve kullanımlar açısından açıklanması arasında farklılıklar vardır (Levinson, 1983: 1-2).

İngiliz filozof John Langshaw Austin, kelimeleri nasıl farklı anlamlarda kullanabileceğimizi araştırmıştır. Bir kişinin bir şeyi talep etmesi, yalnızca iddia etmesi, söz vermesi ya da bir niyet belirtmesi, ikna etmeye çalışması ya da yalnızca tartışması, kelimelerin yalnızca gerçek anlamlarına değil, aynı zamanda bu kelimelerle ne yapmak istediklerine ve konuşmanın yapıldığı sosyal ve kurumsal ortama da bağlıdır. Örneğin, bir konuşmacı “Sizi saat altıda alacağım” dediğinde, aslında dinleyicilerini o saatte alacağına dair söz vermiş olur. Söz verme yeteneği, hangi eylemlerin söz verme olarak kabul edildiğine dair sosyal uygulamalara ve anlaşmalara dayanır. Austin, özellikle “söz söyleme edimleri” (illocutionary acts) olarak bilinen şeylerle ilgili olarak, kelimelerle bir şeyler yaparken sosyal gerçekliklerin ve geleneklerin önemini vurgulamıştır (Korta & Perry, 2022).

Austin, açık edimsel fiillerin bir listesini çıkarma sürecine başladığında, edimsel ifadeleri yapıcı ifadelerden ayırmanın her zaman kolay olmayacağını fark etmiştir. Bu nedenle bir süre daha geriye gitmenin ve temel bir soruyu ele almanın uygun olacağına karar verdi: Bir şey söylemek aslında bir şey yapmak mıdır? Yani, bir şey söylediğimizde aslında ne kadarını yapıyoruz? Austin bir şey söylemenin kelimenin tam anlamıyla bir şey yapmak olduğunu ifade ettiğinde, bunun sadece seslerin dile getirilmesi değil, aynı

zamanda bu seslerin belirli bir anlam ve atıfla bir araya getirilmesinden ibaret olduğunu kastetmiştir. Böylece, “bir şey yapmanın” anlamını ayırt etmek için temel bir gruplamaya vurgu yapmıştır (Austin, 1962: 94)

Çağdaş dilbilim çalışmalarıyla dilin sadece görünen yani yüzey yapısıyla ele alınmasının yanlış olduğu anlaşılır ve metinde hem yüzey hem de derin yapı incelemelerinin yapılması önemli görülür. Dil incelemelerinde cümlelerin yetersiz olduğu anlaşılacak cümleden büyük birliklerin incelenmesine gidilir. Böylece bağlam önem kazanır, yazarın vermek istediği bilgiye en iyi nasıl ulaşılacağı konusunda düşünölmeye başlanır. Aynı ek, sözcük hatta cümlelerin farklı bağlamlarda farklı anlamlara geldiği görülerek asıl anlama ulaşmak için cümleden büyük birliklere gereksinim olduğu kanaatine varılır. Kerime Üstünova, dili bütün olarak incelemeyi gerektiren bu son noktada, dilin en küçük yapı taşlarından işlevleri, bağlantılarıyla birlikte en büyük yapı taşlarına kadar biçimsel ve anlamsal olarak çok yönlü olarak incelendiğini belirtir (Üstünova, 2014: 14). Dilin bütünöyle incelenmesi, vericinin ne kastettiği, hangi mesajı vermek istediği sorularına alıcının bu mesajları nasıl çözümleyeceği ve ne kadar özgür olması gerektiği gibi soruları da ekler. Böylece edimbilimsel incelemeler yapılmaya başlanır (Ergüt, 2022: 9).

Edimbilim, vericinin amacı ve söylemek istediklerinden alıcının nasıl bir yoruma ulaşmış olduğuna dikkatleri yöneltir ve anlamın cümleden büyük birliklerde aranmasını gerekli görür. Alıcı ve vericinin söylemlerini durum bağlamını göz önüne alarak yorumlarken kişi, yer ve zamanın anlam üzerinde yarattığı değişim ve etkileri hesaba katar. Yüzey yapıda görölenenden daha fazlasını ileten, eksik bırakılan ama iletinin bir parçası olan anlama ulaşma yöntemlerini, sezdirim ve çıkarımlara ulaşma yollarını araştırır. Hem iletinin kendini açıklığa kavuşturmayı hem de iletide sunulanların ötesine geçmeyi hedefler (Ergüt, 2022: 9).

Buna göre, dilin işlevsel yönüne odaklanan edim bilim, alıcının vericinin amacını nasıl anladığını inceler. Pragmatik, anlamın sadece cümlede değil, daha geniş dil birimlerinde ve bağlamda da aranması gerektiğini vurgular. Ayrıca, yüzeyde açık olmayan anlamların sezdirim ve çıkarım kullanılarak nasıl analiz edilebileceğini araştırır. Bu, alıcının mesajın ötesine geçerek eksik bırakılan anlamlara ulaşmasını sağlar.

Edimbilim çalışmaları kullanılmayan, bilinmeyen ve kapalı olan dile karşı çıkmaktadır. Zira bu dil, birtakım filozoflara göre, anlam karışıklığına ve örtöklöğe yol

açmaktadır. Dil felsefecileri ile dilbilimle uğraşan bilim insanları, kullanımda olan dile ve dilin kullanım alanıyla ilgili çalışmalar yapmanın zorunluluğuna dair tasavvurlar belirleyerek işe başlamışlardır. Bu noktadan itibaren, edimsel dil fikri ve varsayım, sezdirim, edimbilimsel yanılgılar gibi terimler ortaya çıkmıştır (Eid, 2024; 17).

“Bu bardak çok boş” cümlesine bakalım. İlk bakışta, bu cümle bardakta içmek için çok az içecek olduğunu gösteriyor gibi görünebilir. Ancak pragmatik olarak, konuşmacı aslında dolaylı olarak bardağın doldurulmasını istiyor olabilir. Yani, konuşmacı doğrudan “Bardağımı doldur” demek yerine, bu isteğini dolaylı olarak ifade etmektedir. Dinleyici, konuşmacının ne demek istediğini ve içinde bulunduğu durumu (örneğin bir restoranda veya evde) göz önünde bulundurarak aslında ne istendiğini anlar. Pragmatik, bu tür dolaylı ifadeleri, bağlamı ve niyeti inceleyerek, yüzeyde açıkça belirtilmeyen anlamların nasıl ortaya çıktığını açıklar.

Pragmatik amaç ile sosyal amaçlar arasında ya da buna paralel olarak bir ifadenin pragmatik gücü ile retorik gücü arasında ayırım yapmak gerekir. Bir ifadenin pragmatik gücü ve retorik gücü, onun pragmatik gücünü kapsar (Leech, 1983: 17).

2.1.1. John Austin’in Söz Edimleri Kuramı

İngiliz filozof John Langshaw Austin, kelimeleri kullanabileceğimiz farklı yollarla ilgilenmiştir. Alanında. Austin, 1955 yılında Harvard’da William James dersleri verdi ve dersleri “How To Do Things With Words” adıyla yayımlandı. Austin 1951 yılında CASE kart oyununu icat etmiştir. Austin 1949’da Lectures on the Philosophy of Leibniz’in editörlüğünü yapmış ve 1950’de Gottlob Frege’nin Grundlagen der Arithmetik adlı eserini çevirmiştir. Austin 8 Şubat 1960 tarihinde Oxford’da ölmüştür (Davies, 2003: 93-94’dan akt. Aydoğan, 2023: 20).

John Austin, dil felsefesi alanındaki çalışmaları ve “Söz Edimleri Teorisi” ile tanınır. Austin, kelimelerin sadece anlam taşımadığını, aynı zamanda belirli durumlarda eylemlerin yerine geçebileceğini de savunur. Bu da dilin pratik ve işlevsel yönlerini vurgular. “How To Do Things With Words” adlı kitabı ile de dilbilim ve felsefe alanında önemli bir etki yaratmıştır. Austin’in çalışmaları, dilin yalnızca bilgi aktarımı için değil, aynı zamanda sosyal etkileşimler ve sosyal düzenin kurulması için de önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Austin, hem dil felsefesi hem de pragmatik alanında önemli bir isimdir.

2.2. SEZDİRİM

İletişimciler için herhangi bir etkileşimin başarısı, yalnızca cümlelerin anlamsal içeriğini “çözmek” değil, daha ziyade konuşmacıların ne iletmek istediklerini ortaya çıkarmaktır. Konuşmacının anlamını çıkarmak için, dinleyiciler en azından bir ifadenin düz anlamının konuşmada veya diğer iletişim biçimlerinde tartışılan bir soruyu ortaya koyup koymadığını ve nasıl ortaya koyduğunu değerlendirmelidir. Konuşmacının sadece düz anlamdan daha fazlasını iletmeyi amaçladığı durumlarda, dinleyicilerin ifadenin amaçlanan katkısını anlamak için ilgili ek bilgilere erişmesi gerekir. Konuşmacının anlamını çıkarmanın temel zorluğunun, şu ya da bu bilginin yalnızca bağlamsal uygunluğunu/alaka düzeyini belirlemek değil, aynı zamanda niyetliliğin dinamizmi ve farklı işlevsel tarzlarda dilin değişen “davranışı” noktalarından uygun organizasyonunu sağlamak olduğunu savunuyoruz (Falahi, 2017: 54).

“Grice (1967/1989); işbirliği ilkesi (cooperative principle), konuşma/iletişim kuralları (maxims of conversation) ve konuşmaya dayalı sezdirimler (conversational implicatures) kuramında, sözcüklerin gerçek anlamlarının ötesinde farklı anlamları da karşılayabileceğini; dinleyenin, konuşurun söyledikleri ile kasdettiklerini nasıl ayırt ettiğini ön plana çıkarır. Bu kuram daha sonra başka kuramların ortaya çıkmasına da kaynaklık etmiş ve birçok araştırmacı tarafından geliştirilerek incelenmiştir. Normal/amacına uygun gerçekleşen bir konuşmada konuşur ve dinleyenin kendiliğinden birtakım kurallara uyarak bir işbirliği içerisinde olduğunu belirten Grice, işbirliği ilkesinde şu dört konuşma kuralının olduğunu ileri sürer: Nicelik, nitelik, bağıntı ve üslup. Bunlar özetle şöyle açıklanabilir (Çürük, 2014: 14)”:

1. Nicelik ilkesi (quantity): Konuşurun, yeterli (ne az ne çok) söz söylemesi.
2. Nitelik ilkesi (quality): Konuşurun; doğru, gerçeğe uygun söz söylemesi.
3. Bağıntı ilkesi (relation): Konuşurun konuyla ilgili söz söylemesi.
4. Üslup ilkesi (manner): Konuşurun, belirsizlikten uzak, açık ve anlaşılır söz söylemesi (Aytaç, 2024: 37-38).

- Bağlam ya da sözcelem durumundan çıkarılır.
- Sezdirimde mantıksal akıl yürütme vardır.
- Alıcının bilgi alt yapısı sezdirimde ön plana çıkar.
- Anlamsal ipuçları kullanılarak çıkarsama yapılır (Aytaç, 2024: 37-38).

Alan yazınında sezdirimle ilgili çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin Yılmaz (2021) sözcedeki dilsel ögelere dayanarak çıkarılan sezdirimleri uzlaşım sal sezdirim olarak adlandırmaktadır. Buna göre “ama, fakat, lakin” gibi bağlaçlar kullanıldıkları sözcelerde karşıtlık ilgisi kurar ve karşıtlık sezdirimini sağlayan birer dilsel ögedir. “Ahmet iyi tenisçi fakat bu maçta yenildi.” cümlesinde Ahmet’in iyi bir tenis oyuncusu olduğu ve maçlarda galibiyet aldığı fakat sözcüğüyle sezdirilmiştir. Fakat sözcüğünden sonra Ahmet’in yenildiğini söylemek Ahmet’in iyi bir oyuncu olduğuna, maçlarda galip geldiğine vurgu yapmakta ve “Ahmet’in yenilmesi”nin alışılmadık bir durum olduğunu ortaya koymaktadır (Aytaç, 2024: 37-38).

Grice’in işbirliği ilkesi ve konuşma kuralları, iletişimde hem konuşmacı hem de dinleyici tarafından paylaşılan ortak kurallara işaret ederken, bağlam ve alıcının bilgisi sezdirimlerin anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu teori, iletişimde sadece söylenenlerin değil, ima edilenlerin de nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, “ama” veya “fakat” gibi bağlaçların kullanımı sadece yüzeydeki karşıtlık ilişkisini göstermekle kalmaz, aynı zamanda sezdirim yoluyla konuşmanın daha derin anlamlarını da ortaya çıkarır. Bu, dinleyicinin bilgi temeline dayalı çıkarımlar yapmasını gerektirir. Sezdirimlerin dilsel unsurlar aracılığıyla nasıl ortaya çıktığını anlamak, konuşmada söylenenler ile ima edilenler arasında ayırım yapmak için kritik öneme sahiptir. Sezdirimlerin mantıksal akıl yürütmeyeyle bağlantılı olması, özellikle gündelik hayattaki karmaşık iletişim süreçlerinin daha net anlaşılmasını sağlar ve Grice’in teorisi bu açıdan dilbilim ve pragmatik çalışmaları için önemli bir temel oluşturur (Grice, 1975: 45).

2.2.1. Sezdirim İlkeleri

Grice’in konuşmaya dayalı teorisi, bir kişinin söyledikleri ile bir cümle söyleyerek ‘ima ettikleri’ arasında keskin bir ayırımla başlar. Birinin ne söylediği, söylenen cümle nin geleneksel anlamı ve bağlamsal anlam çözme ve referans sabitleme süreçleri tarafından belirlenir; ne ima ettiği ise konuşmayı yöneten bazı rasyonel ilke ve esasların varlığıyla ilişkilidir (Korta & Perry, 2022).

Grice, geleneksel olmayan imaların bir alt sınıfını “konuşma imaları” olarak tanımlar. Bu tür imalar konuşmanın bazı genel özellikleriyle bağlantılıdır. Grice’in bir sonraki adımı bu özelliklerin ne olduğunu açıklamaya çalışmaktır.

Grice, konuşmaların normalde birbirinden kopuk ifadelerin art arda gelmesinden oluşmadığını, oluşsaydı da bunun rasyonel olmayacağını savunur. Konuşmalar, en azından bir dereceye kadar, karakteristik olarak işbirliğine yönelik teşebbüslerdir. Her katılımcı ortak bir amaç ya da amaçlar dizisi ya da en azından bir dereceye kadar konuşmanın karşılıklı olarak kabul edilmiş bir yönü olduğunu kabul eder. Bu amaç ya da yön başlangıçta belirlenmiş olabilir (örneğin tartışma için bir sorunun ilk önerisi ile) ya da konuşma boyunca değişebilir; çok kesin olabilir ya da katılımcılara geniş bir serbestlik bırakacak kadar belirsiz olabilir (sıradan bir konuşmada olduğu gibi). Ancak her aşamada, bazı olası söz edimlerinin konuşma için uygun olmadığı için göz ardı edileceği açıkça belirtilir (Grice, 1975: 45).

Grice, bu durumda katılımcıların uyması beklenen kabaca genel bir ilke formüle eder: “Konuşmaya katkınızı, gerçekleştiği anda içinde bulunduğunuz konuşma alışverişinin kabul edilen amacı ya da yönünün gerektirdiği şekilde yapın.” Grice bu ilkeyi **İşbirliği İlkesi** olarak adlandırmaktadır (Grice, 1975: 46).

2.2.1.1. Nicelik İlkesi (Maxim of Quantity)

Logic and Conversation kitabında Grice, nitelik ilkesini şu şekilde açıklar: “Bir işi yapmama yardım ediyorsanız, katkınızın tam olarak ihtiyaç duyulandan daha fazla veya daha az olmamasını isterim. Örneğin, bir arabayı tamir ederken belirli bir aşamada dört vidaya ihtiyacım varsa, bana iki veya altı değil, tam olarak dört tane vermenizi tercih ederim” (Grice, 1975: 47).

2.2.1.2. Nitelik İlkesi (Maxim of Quality)

Grice, **nitelik** ilkesini şu şekilde açıklamaktadır: “Katkılarınızın doğru ve gerçek olmasını beklerim. Örneğin, bir kek yapmak için şekere ihtiyacım varsa, bana tuz vermenizi beklemem. Ya da bir kaşığa ihtiyacım varsa, bana kauçuktan yapılmış sahte bir kaşık vermenizi beklemem” (Grice, 1975: 47).

Elinde yeterli kanıtın olması demek, konuyla alakalı bilgiye sahip olmak ve karşı tarafı bildiğimize inandırmak demektir. Kişinin kafadan atarak kabaca bir tahminde bulunması iletişimde aksamalara sebep olur (Morreall, 1997: 116’dan akt. İlhan, 2019).

2.2.1.3. Bağıntı İlkesi (Maxim of Relation)

Bağıntı ilkesini Grice şu şekilde açıklıyor: “Bir ortağın katkısının sürecin her aşamasında o anki ihtiyaçlara uygun olmasını beklerim. Örneğin, bir kek için malzemeleri

karıştırıyorsam, bana bir kitap ya da pişirme bezi verilmesini beklemem; bu daha sonraki bir aşamada uygun bir katkı olabilir” (Grice, 1975: 45).

2.2.1.4. Üslup İlkesi (Maxim of Manner)

Grice, üslup ilkesini için de şu açıklamayı yapar; bir ortağın katkısını sadece açıkça belirtmesi değil, aynı zamanda uygun ve zamanında yerine getirmesi gerektiğine işaret eder. Yani, yardım edilen kişi katkının doğru ve verimli bir şekilde sunulmasını bekler. Örneğin, bir malzeme veya araç sağlanacaksa, neyin gerekli olduğu ve ne kadar gerekli olduğu açıkça belirtilmeli ve katkı zamanında sağlanmalıdır (Grice 1975: 47).

Sonuç olarak, Grice’ın işbirliği ilkesinin dört temel ilkesi -nicelik, nitelik, bağıntı ve üslup- etkili iletişimin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Nicelik ilkesi ne çok fazla ne de çok az bilgi olması gerektiğini vurgular; çok fazla bilgi zaman kaybına, çok az bilgi ise kafa karışıklığına yol açar. Doğruluk ve güvenilirliğe odaklanan nitelik ilkesi, yanlış bilgi vermenin iletişimde aksaklıklara yol açacağını belirtir. Bağıntı ilkesi konuşmanın konuyla ilgili olmasını şart koşar; konudan sapmalar iletişimin etkinliğini azaltır. Son olarak, üslup ilkesi ifadelerin açık ve net olmasını, belirsizlikten kaçınılmasını gerektirir. Bu kurallara uyulması hem konuşmacı hem de dinleyici arasında etkili bir bilgi aktarımı sağlar ve iletişimin amacına ulaşmasına katkıda bulunur.

2.2.2. Grice ve Konuşmaya Dayalı Sezdirim Yasaları

Herbert Paul Grice, bilişsel ve sosyal bir davranış olan dil kullanımı esnasında vericinin üzerinde etki yaratmak istediği alıcıya niyetini sezdirmek için çabaladığını bildirir. Alıcı da anladıklarından çıkarımda bulunarak üstüne düşen görevi yapar. İletişim anında vericinin kurduğu cümlelerin standart anlamından ziyade cümleyi söyleme niyeti, cümleye yüklediği anlam önemlidir (Grice, 1957’den akt. Ergüt, 2020: 14).

Grice, işbirliği ilkesinin, etkili iletişim kurmak için ortak bir çaba içinde olan verici ve alıcının uyması gereken dört temel kural sağladığını belirtmektedir;

Nicelik ilkesi, kişinin mümkün olduğunca bilgilendirici olmaya çalıştığı ve ihtiyaç duyulan kadar bilgi verdiği, daha fazlasını vermediği durumdur.

Nitelik ilkesi, kişinin doğru olmaya çalıştığı ve yanlış veya kanıtlarla desteklenmeyen bilgi vermediği durumdur.

Bağıntı ilkesi, kişinin ilgili olmaya çalıştığı ve tartışmayla ilgili şeyler söylediği durumdur.

Üslup ilkesi, kişinin söylediklerinde olabildiğince açık, kısa ve düzenli olmaya çalıştığı ve belirsizlik ve muğlaklıktan kaçındığı durumdur.

Yukarıdaki ilkeler göz önünde bulundurulduğunda, kişinin söylediklerinin içeriği bakımından nicelik ve üslup ilkeleri arasında bir örtüşme söz konusu olabilir; bu örtüşme (tamamen olmasa da kısmen) nicelik ilkesinin (bu yaklaşım yapay olsa da) bilgi birimleri açısından düşünülmesi ile açıklanabilir. Başka bir deyişle, eğer dinleyici konuşmacıdan diyelim ki beş bilgi birimine ihtiyaç duyuyorsa, ancak beklenen sayıdan daha azını ya da daha fazlasını alıyorsa, konuşmacı nicelik ilkesini ihlal ediyor demektir. Bununla birlikte, eğer konuşmacı gerekli olan beş birim bilgiyi veriyor, ancak bunları dinleyiciye aktarırken ya çok kısa ya da uzun soluklu davranıyorsa, o zaman üslup ilkesi ihlal edilmiş olur. Bununla birlikte, ayırım çizgisi oldukça ince veya belirsiz olabilir ve hem nicelik hem de nitelik ilkelerinin aynı faktörler tarafından ihlal edildiğini söyleyebileceğimiz zamanlar vardır (Schiffman, 2024).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CENGİZ AYTMAOV'UN ELVEDA GÜLSARI ROMANINDA KONUŞMA İLKELERİNE GÖRE SEZDİRİM

Cengiz Aytmatov'un Elveda Gülsarı romanında karakterler arasındaki konuşmalar, görünen anlamlarının ardında gizli mesajlar taşımaktadır. Grice'ın konuşma ilkeleri, -üslup, nitelik, nicelik ve bağıntı ilkeleri- bu konuşmalarda kilit bir yer tutmaktadır. Karakterler bazı durumlarda düşüncelerini direkt söylemek yerine ima ve göndermelerle ifade etmekte ve bu sayede romanın anlamını derinleştirmektedir ve okuyucu karakterlerin iç dünyalarını daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadır.

“Farklı olay, durum ya da zamana göre değişebilen anlam; bireyi çok yönlü düşünmek zorunda olduğu bir çözümleme sürecine sokar. Verilmek istenen anlama ulaşmak; bağlama dayalı bilgi, art alan bilgisi yanında işbirliğine yatkın olmakla mümkün olur. Alıcıyla verici arasında bir iletişim aracı olan metinde, vericinin bilgiyi sezdirerek verme amaçları, incelenen eser göz önüne alınarak şu şekilde sıralanabilir:

- Okuru çözümleme, işbirliği sürecine dâhil etmek,
- Heyecan ve merak unsurunu arttırmak,
- Gizemi korumak,
- Anlatıma renk katmak,
- Okuru anlatılacaklar için güdülemek,
- Duygu yoğunluğunu arttırmak,
- Sezdirilen bilgiye anlam yüklemek,
- Saygı, korku, çekinme gibi nedenlerle söylenmekte sakınca görülen bilgileri üstü kapalı ifade etmek,
- Ders verme amacıyla kurulan cümlelerinin anlamsal gücünü arttırmak,
- Alay, ironi, iğneleme, eleştiri içeren düşüncelerin etkisini arttırmak,
- Okurun art alan ve ön bilgilerini devreye sokarak metne yeni bir kapı aralamasını sağlamak,
- Çözümüne kavuşacak olayla ilgili okuru beklentiye sokmak,
- Okurun verilmiş olanın da ötesine geçmesine olanak tanımak,
- Bağlama dayalı bilginin düzenlenmesi ve ana çerçevenin zenginleşmesini sağlamak,
- Eski bilgilerin gelişmesi, güçlenmesi ya da değişmesine neden olacak sezdirimler vererek okuru devamlı muhakeme içine sokmak,

- Okurun yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek,
- Tekrara düşmemek için okurun art ve ön gönderim ilişkileri kurmasını, bağlam takibi yapmasını sağlamak,
- Asıl anlatılmak istenene dair soru işaretleri oluşturarak okuru tetikte tutmak,
- Okurun metinde kendinden bir şey bulmasını sağlamak için bazı kilit noktalarını ona tamamlamak,
- Okura kendinin doldurulması gereken boşluklar bırakarak metne farklı dünyalar açmak,
- Örtük mesajı okurun kendi çabalarıyla keşfetmesini sağlamak,
- Hayal dünyasını kullanmaya zorlanan okurda zihinsel haz oluşturmak,
- Söylenmeyene, verilmeyen bilgiye odaklanma güdüsünü doyuma ulaştırmak,
- Vericinin niyetinin ne olduğunu sezmenin okurda meydana getireceği etkiyi yok etmemek,
- Etkili, yetkin anlatıma ulaşmak,

Okur; zaman, mekân ve izlek takibi yapma kabiliyeti, dilin her türlü anlatım kalıbına hâkimiyeti ölçüsünde verilen sezdirimlere ulaşır” (Ergüt, 2022: 373).

1. BULGULAR

1.1. BAĞINTI İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Bağıntı ilkesi birbirinden bağımsız konuşmaların nasıl bir anlam taşıdığı üzerine ve aralarındaki bağlantıyı çözmeye çalışır. Temelinde bireylerin ve olayların birbirleriyle olan etkileşimleri ve birbirleri üzerindeki karşılıklı etkinin değerlendirilmesi ile bulunur.

Bu bölümde bağıntı ilkesinin ihlal edildiği cümleleri bulmak için öncelikle romandaki karakterler arasındaki ilişkileri gözlemledik. Bir olay ya da bir karakterdeki değişim diğer durumları da etkiliyor. Fakat bağıntı ilkesinin ihlal edildiği durumlarda, beklenmedik durumlarla karşılaşılır. Bunları tespit etmek için;

- Olaylardaki tutarsızlık,
- Konuşmalardaki bağlantı eksikliği,
- Beklenmeyen tepkileri inceledik.

1. Burada Tanabay henüz demircilik işi ile uğraşırken yakın arkadaşı Çoro ona farklı bir iş teklifi ile gelir. Ve bu iş Tanabay’ın ustalık alanı değildir.

“Bir başkası olsa demirci dükkanını bırakıp yolkının başına geçmesi için aklını çelemezdi onun. Gelgelelim Çoro eski arkadaşıydı. Bir zamanlar parti gençlik kolundayken herkesi kooperatif çiftliğine üye yazma işiyle birlikte uğraşmışlar, toprak

ağalarının çanına ot tıkamışlardı. Tanabay en çok koşturanlarıydı. Malı elinden alınacaklar listesine giren toprak ağalarının gözünün yaşına bakmamıştı.

Çoro onu kandırmak için demirci dükkanına gelmişti. Giriştiği işten çok memnundu, gülümsüyordu.

‘Korkarım, şu çekiç işine kötü alıştın,’ dedi. ‘Elinden bırakamayacağına benzersin.’’ (Aytmatov, 2021a: 22)

Bağıntı ilkesinin ihlali, konuşmanın asıl amacıyla doğrudan ilgili olmayan ifadelerden kaynaklanır. Çoro’nun Tanabay’ın demirciliği bırakıp yılmının başına geçmesi gerektiğini ima etmesi, geçmişteki dostlukları ve ortak mücadeleleriyle ilişkilendirilse de konuyla doğrudan ilgili değildir. Asıl mesele Tanabay’ı yeniden ikna etmekken, Çoro’nun Tanabay’ın yeni mesleği üzerinden imada bulunması konuşmayı bağlamından koparıyor.

2. Tanabay’dan Gülsarı’yı almaya gelen Bey, Tanabay’ı manipüle etmeye çalışarak atı almak ister. Fakat Tanabay’ın sözlerinin karşılığı bu sözler değildir. Atı vermek istememesinin karşılığında ona kıyaslamalar yaparak Tanabay’ı dize getirmeye çalışır.

“Tanabay alnındaki teri silerek, ‘Aygırlarınız sizin olsun,’ dedi.

Sonra bir an düşündü, bir şeyi açık açık söylemeye karar verdi.

‘Başkanına at mı bulamadın, beyim? Çiftliğin ahırına kıran mı girdi. Neden Gülsarı’nın üstünde bu kadar duruyorsunuz?’

‘Sen neler söylüyorsun, Tanabay Ağa? Başkanımıza saygısızlık olmaz mı? Hepimizi yöneten bir insan; ilçe merkezine gidecek, onun da eşi dostu gelecek... Başkan demek, herkesin gözü üstünde adam demektir. Onun için...’

‘Bırak şimdi bunları! Başka ata binse onu kimse saymayacak mı yani? Herkesin gözü üstünde bir adamsa ille de rahvan ata mı binmesi gerekiyor?’

‘İlle de rahvan ata binmesi şart değil elbet. Gene de bir şeyler yapmak gerek. Şey, sen savaşta er değil miydin, Tanabay Ağa? Sen otomobille giderken bir genarelin kamyonu binmesi uygun kaçır mı? Kaçmaz ya! Er erliğini bilecek, general de generalliğini. Tamam mı?’

Biraz afallayan Tanabay, ‘O başka,’ dedi.

Fakat neden başka olduğunu açıklamadı.

...

Başkana söz vermiş, gizlice atın adını bildirmiş, işe dört elle sarılmıştı. Şimdi de bu inatçı adam pişmiş aşı su katıyordu.” (Aytmatov, 2021a: 95-96)

Tanabay ve diğer karakter arasındaki diyalog, başkan için Gülsarı’nın kullanılması tartışmasında başkanın konumu ve toplumdaki yerini tartışarak ana konudan uzaklaşıyor. Tanabay’ın “Başkanına at mı bulamadın, beyim?” sorusu basitçe başkanın neden rahvan ata ihtiyaç duyduğuyla ilgiliyken, diğer karakterin yanıtı başkanın prestijini ve toplumdaki statüsünü gündeme getirerek konudan sapıyor.

Bağıntı ilkesi konuşmanın konuyla ilgili ve yerinde olmasını gerektirir. Ancak burada, örneğin başkanın sosyal statüsünü ve beylik kavramını tartışarak, karşı taraf Tanabay’ın spesifik sorusuna doğrudan cevap vermekten kaçınıyor ve dolaylı bir savunma yapıyor. Bu durum, asıl meseleden uzaklaştırdığı ve konuşmayı bağlamından kopardığı için bağıntı ilkesini ihlal etmektedir. Bu ihlal, başkanın statüsünü ve otoritesini vurgulamak ve Tanabay’ı ikna etmek için kasıtlı olarak yapılmış gibi görünüyor.

3. Tanabay, rüyasında Gülsarı’nın kısırlaştırıldığını görmüştür. Bunun olmasından korkarak Gülsarı’yı görmeye Başkan’ın çiftliğine gider ve korktuğu şey başına gelir.

“...

Akşamüzeri obaya dönerlerken, üzüntü içinde karısına, ‘Düşüm çıktı,’ dedi.

‘Neymiş o?’

‘Başkasının yanında söylemek istemedim. Gülsarı artık bir daha gelmez yıldıya. Zavallıya ne yapmışlar, biliyor musun? İğdiş etmişler, namussuzlar!’

‘Biliyordum. Seni köye bunun için zorla götürdüm. Bunu öğrenmekten mi korkuyordun? Korkacak ne varmış? Çocuk değilsin artık. Atları yeni iğdiş etmiyorlar ki... Eskiden de böyleydi, bundan sonra da böyle olacak Herkesin bildiği bir şey bu.’

Karısının sözlerine karşılık vermedi Tanabay. Yalnız, ‘Gene de içimde bir his var, bizim yeni başkan kötü bir adam,’ dedi. ‘İçime öyle doğuyor.’

‘Bırak şimdi bunları, Tanabay! Rahvan atını iğdiş ettiler diye başkanı hemen kötüleme. Böyle düşünmen için sebep ne? Adamcağız şuraya yeni gelmiş. Büyük bir

işletmenin işlerini çevirmek kolay mı sanıyorsun? Çoro ne dedi, işittin ya! Kooperatif çiftliklerine el atmışlar, yardımı esirgemeyeceklermiş. Bunun için planlar bile yapılmış. Bugünden hüküm vermek doğru olmaz. Sonra seninle benim aklımızın ermediği neler vardır, kim bilir!’

...

‘Kim bilir, belki de bir insan hakkında birdenbire karar vermek doğru olmaz. Benim yaptığım da aptallık, doğrusu. Yaşlandığım için, bütün yıl atların başından ayrılmadığım için birçok şeyi bilmiyor, görmüyor olabilirim. Fakat bu zor yaşam daha ne kadar sürecek? Yapılan konuşmalara bakılırsa her şey güllük gülistanlık. Keşke öyle olsa, keşke ben düşündüklerimde yanılısam. Yanılmış olmayı çok isterdim. Ama benim gibi düşünenler de çok...’ (Aytmatov, 2021a: 123-125)

Tanabay ve karısı arasında geçen diyalogda, Gülsarı’nın kısırlaştırılması konusu hakkında konuşurlarken, karısı konuyu Tanabay’ın başkan ve kooperatif çiftliklerle ilgili planları hakkındaki düşüncelerine kaydırır. Karısı, “Bırak şimdi bunları, Tanabay! Rahvan atını iğdiş ettiler diye başkanı hemen kötüleme” sözleri, Gülsarı’nın durumu ve Tanabay’ın duygularıyla doğrudan ilgili değildir. Bunun yerine, genel bir savunma yaparak konuyu tekrar başkanın kendi işlerini ve kooperatif çiftliklerini yönetmesine getiriyor.

Tanabay’ın eşinin verdiği yanıtlar, Tanabay’ın duygusal tepkilerine doğrudan yanıt vermek yerine, konuyu dolaylı olarak başka bir alana kaydırmakta ve asıl meseleden uzaklaştırmaktadır. Bu ihlal, eşinin Tanabay’ı yatıştırma ve olayları daha akla yatan bir şekilde ele alma çabasını yansıtır olabilir, ancak yine de ana konudan sapma nedeniyle bağını ilkesi ihlaline neden olmaktadır.

4. Tanabay birçok çiftlik durumundan muzdariptir ve bazı eksiklerini dile getirmek ister. Ama çözüm aramak için sıkıntılarını anlatmaya başladığında karşı tarafın çözüm üretmekten çok, Tanabay’ın durumuna şüpheyi baktığını görüyoruz.

“Partilileri toplayıp bilgi verseler, ne gibi düşünceleri, istekleri, kaygıları olduğunu sorsalardı bari. Hayır, o da yok. İlçe merkezinden gelen yetkililer çözüm üretiyordu bütün sorunlara. Ama onlar da farklı, şimdi eskisinden. Eski yöneticiler halkın arasına girerlerdi, kendilerine yaklaşma olanağı vardı. Şimdikilere öyle miydi ya? Köye gelince başkana bağırıp çağırırlar, çiftlik yönetim kuruluyla görüşmek bile istemezlerdi.

Parti toplantılarında ise yalnız uluslararası durum söz konusu olurdu. Sanki çiftliğin durumu önemli değilmiş gibi, “Çalışın, planı gerçekleştirin; hepsi o kadar...” der, giderlerdi.

Geçenlerde böyle birinin gelişini anımsadı Tanabay. Adam yeni dilbilgisi öğretiminin nasıl yapılacağından başka laf bilmiyordu. Tanabay bir ara çiftliğin durumundan söz açacak oldu, herifin bakışları değişti birden. ‘İleri sürdüğünüz düşünceler kuşku uyandırıyor!’” (Aytmatov, 2021a: 126)

Tanabay çiftliğin durumu hakkında konuşmak istediğinde yetkilinin yanıtı şu şekilde oluyor: “İleri sürdüğünüz düşünceler kuşku uyandırıyor!” Bu yanıt, Tanabay’ın çiftliğin sorunlarını gündeme getirme girişimine doğrudan bir yanıt vermek yerine, konuyu dolaylı olarak reddediyor ve Tanabay’ın düşüncelerine sorgulayıcı bir şekilde karşılık veriyor.

Yetkili, Tanabay’ın çiftlikle ilgili gündeme getirdiği konuyu ele almak yerine, şüpheli ve ilgisiz bir şekilde değerlendirerek konuşmanın ana bağlamından sapmaktadır. Bu durum, yetkilinin Tanabay’ı susturma ve konuyu örtbas etme girişimi olarak görülebilir, böylece ana konudan uzaklaşır ve bağıntı ilkesi ihlal edilir.

5. Çoro’yu görmeye giden Tanabay, onun halini hatırlarını sormak isterken bir teklif ile karşılaşır. Çoro’nun koyunculuk işinde yardıma ihtiyacı vardır ve Tanabay onun yakın arkadaşı olduğu için onun isteğini geri çevirmeyeceğini düşünür. Fakat Tanabay’ın konudan emin olmadığını görünce;

“Parti emridir, kurtuluş yok bundan. Ama sakın kızma bana. Başın ağrıdığı için bütün sorumluluğu üzerime alırım.” der. Konuşmaya Tanabay devam eder:

‘Dostluğunu anımsayıp geldiğime pek sevinmeyeceksin,’ diye güldü Tanabay. Başının ağrıyacağı zamanın pek uzak olmadığını düşünüyordu. ‘Koyun konusuna gelince, hele bir düşüneyim. Karımla da görüşmem gerek.’

‘Düşün bakalım. Yalnız sabaha dek karar vermelisin ki, toplantıdan önce bildirelim adamlara. Caydar’la sonra görüşür, durumu ona açıklarsın. İlk fırsatta ben de gider anlatırım zaten. Bilirsin, akıllı kadındır Caydar, halden anlar. Böyle bir karın olduğu için şükretmelisin. O olmasa, kim bilir, başına ne işler açılırdı! Ee, nasıldır Caydar Yengemiz? Çocukların sağlığı yerinde mi?’

...

‘Atını tavlaya bıraksan iyi olur. Hep birlikte kamyonla gidilecek. Ha, sen daha bilmiyorsun, çiftliğimizin kamyonu var’” (Aytmatov, 2021a: 130)

Çoro, Tanabay’a yılmıcılığın yanı sıra çobanlık da teklif edince konu bir anda Tanabay’ın karısı Caydar’a ve çocukların durumuna kayar: “Böyle bir karın olduğu için şükretmelisin. O olmasa, kim bilir, başına ne işler açılırdı! Ee, nasıldır Caydar Yengemiz? Çocukların sağlığı yerinde mi?” Çoro’nun konuşmasının odağı Tanabay’dan ve yeni görevinden aile hayatına ve Caydar’a kayıyor. Bu kayma, odağı konuşmanın asıl konusu olan yılmıcılıktan uzaklaştırıp farklı bir noktaya odaklayarak konuşmanın bağlamından çıkarmaktadır. Böyle bir saptırma Tanabay’ın dikkatini dağıtmak veya konuyu yumuşatmak için kasıtlı bir strateji olarak kullanılabilir, ancak ana konudan uzaklaşarak bağını ilkesini ihlal eder.

6. Bu alıntımızda Çoro Gülsarı’yı Başkan’dan almıştır ve Tanabay’ı görmeye Gülsarı ile gider. Çoro Gülsarı’nın hislerine güvenmektedir. Başkan bindiğinde rahat durmayan Gülsarı, Çoro bindiğinde huzursuz olmuyor. Çoro’nun bunu dile getirmesi onun kendisinin iyi biri ve Başkan’ın kötü biri olduğunu sezdirmektedir. Ve buna karşılık Tanabay şu sözleri kullanmaktadır;

“‘Onu ben de sevmiyorum.’

...

İkisi de sustular. Tanabay arkadaşına Gülsarı’nın kösteğe vurulması olayını, iğdiş edilmesini anlatmak istediye de başkanın kötülüğü konusunda bunların yersiz kaçacağını, inandırıcı olmayacağını düşündüğü için vazgeçti. Sessizliği bozmak için, Çoro’nun sözünü ettiği sevindirici bir haberden söz açtı:

...

‘Anımsıyor musun, savaştan önce çiftliğimize bir buçuk tonluk bir kamyon vermişlerdi. Büyük bir kalabalık toplanmıştı. Çiftliğin kendi kamyonunun olması az şey mi? Sen arabanın üstüne çıkmış, “İşte, arkadaşlar, sosyalizmin bir ürünü!” diye nutuk çekmiştin. Sonra onu da cepheye götürdüler.’” (Aytmatov, 2021a: 131-132)

Tanabay ve Çoro arasında Gülsarı’nın başkandan hoşlanmaması ve atın iyileştirici etkisi üzerine geçen diyalog birden Tanabay’ın geçmiş bir olaydan, kamyonundan ve sosyalizmden bahsetmesine kayar. Tanabay, Gülsarı’nın hadım edilmesinden ve başkanın

kötülüğünden bahsetmek isterken konuyu değiştirir ve geçmişteki bir sosyalist başarıdan bahseder.

Tanabay konuşmayı aniden kamyon ve sosyalizmle ilgili bir olaya kaydırarak diyalogun ana odağından uzaklaştırıyor. Mevcut konuşmanın bağlamıyla doğrudan ilgili olmayan bir konuyu gündeme getirerek, Gülsarı'nın durumu ve Başkan'ın kötülüğü ana konusundan uzaklaşmaktadır. Tanabay'ın başkan hakkında ne düşündüğünü doğrudan söylemekten kaçınma ve konuşmanın gerilimini azaltma çabası bağıntı ilkesini ihlal etmektedir.

7. Tanabay yavaş yavaş Çoro'ya olan güvenini kaybeder. Onun fazla politik oluşu arkadaşlıklarının zedelediğini düşünür;

“Kim ne derse desin, bir şeyler eksilmiş, birtakım değişmeler olmuştu Çoro'da. Belki de ömür boyu başkan olarak çiftliğin yükünü omuzlarında taşıdığı, baştakilerden durmadan azar işittiği için böyle davranıyordu. O da işin kolayını kıvırmakta bulmuştu anlaşılan.

‘Dur, dostum, hele bir karşı karşıya gelelim, sana bunların hesabını sorarım,’ diye düşündü Tanabay gocuğuna iyice sarınarak. Hava soğuk ve rüzgarlıydı, eve kadar daha bir sürü yol vardı. Orada kim bilir onu ne gibi olaylar bekliyordu!’ (Aytmatov, 2021a: 141)

Tanabay'ın düşünceleri Çoro'nun değişimini ve geçmişten nasıl farklı davrandığını sorgulayarak başlıyor, ancak bir noktada Tanabay'ın soğuk hava ve eve dönüş yolculuğu hakkındaki içsel düşüncelerine geçiyor. Tanabay'ın Çoro'ya yönelik intikam düşüncelerinden aniden hava durumu ve yolculuğa odaklanması, düşüncelerinin asıl bağlamından sapmasına neden oluyor. Bu, Tanabay'ın iç monoloğunun konudan uzaklaştığını ve konuyla doğrudan ilgisi olmayan bir noktaya kaydığını gösterir.

Böyle bir geçiş, karakterin zihinsel karmaşasını ve Çoro'ya duyduğu öfkeyi ifade etmeyi amaçlamış olabilir. Ancak Tanabay'ın düşüncelerindeki beklenmedik değişim ve konudan sapması bağıntı ilkesinin ihlaline yol açmaktadır.

8. Koyunculuk işinde durumlar kötüye gitmeye başladığında Tanabay gerilmeye başlar. Yetkililer tarafından vadedilen yardımı da alamamaktadır:

“‘Bırak beni, kadın! Neler yaptıklarını görmedin mi? Yarın ben bu koyunları, kuzuları ne yapacağım? Hani ağıl, hani barınak, hani yem? Hepsi geberecek, ondan sonra da hesabını benden soracaklar. Bırak!’

‘Dur bakalım, adam! Hadi gittin, bağırdın çağırdın... Bundan eline ne geçecek? Bugüne kadar bir şey yapmadılarsa, demek yapacak güçleri yoktu. Ellerinde olsa çiftlik senden yeni barınağı kıskanır mıydı?’” (Aytmatov, 2021a: 156)

Tanabay’ın kızgın ve çaresizce karısıyla koyun ve kuzuların durumu hakkında konuştuğu bir anda, karısı durumu yatıştırmaya çalışıyor, ancak konuya doğrudan yanıt vermek yerine, konuyu yeniden çerçeveleştiriyor. “Bugüne kadar bir şey yapmadılarsa, demek yapacak güçleri yoktu” ifadesi, Tanabay’ın endişelerine ve özellikle bahsettiği sorunlara doğrudan bir yanıt vermek yerine, çiftliğin beceriksizliğinin bir savunmasıdır.

Tanabay’ın gerçek endişelerine değinmek yerine, eşinin yanıtı genel bir açıklamayla durumu geçiştiriyor ve konuşmanın odağını değiştiriyor. Tanabay’ın duygusal patlamasını yatıştırma ve konuyu daha geniş bir bağlama oturtma çabası olabilir, ancak konu dışı olduğu için bağıntı ilkesini ihlal etmektedir.

9. Bir zamanlar insanların fazla mal-mülk sahibi olması yasaktı ve Tanabay bu dönemde “Ağalık” sisteminin önüne geçilmesi için yetkilendirilmiş ve üvey kardeşinin ağa olacak kadar malı olduğundan onu sürgüne göndermiştir.

“‘Ertesi gün Kulubay onu görmeye geldi. Tanabay ağabeyini soğuk karşıladı, elini bile sıkmadı.

‘Beni ne diye sürgüne gönderiyorsunuz? Seninle birlikte ırgatlığa ben de gitmedim mi? Ağaların evinden kovulan ikimiz değil miydik?’

‘Şimdi bunun bir değeri yok, çünkü sen kendin ağasın.’

‘Ne ağası? Her şeyi alnımın teriyle kazandım. Ama alın, hepsi sizin olsun. Acımıyorum emeklerime. Sürgün kararı verirken hiç Allah’tan korkmadınız mı?’

‘Durum değişmez. Bizim için düşman sınıfındasın sen. Kooperatif kurmak için senin gibileri ortadan kaldırmalıyız. Yolumuza dikilen bir engelsin, kurtulmamız gerekiyor senden’

Bu onların son konuşmaları oldu.

...

Söylenenlere bakılırsa Kulubay acı gözyaşları dökmüş, Tanabay'a lanet üstüne lanet yağdırmış." (Aytmatov, 2021a: 175-177)

Tanabay ve Kulubay arasındaki konuşma sırasında, diyalogun ana konusu Tanabay'ın Kulubay'ı sürgüne göndermesi ve bunun nedenleri etrafında dönmektedir. Ancak Tanabay durumu savunmak için "Şimdi bunun bir değeri yok, çünkü sen kendin ağasın" ifadesini kullanarak konuşmanın odağını Kulubay'ın geçmişteki çabalarından şimdiki durumuna kaydırır. Kulubay'ın sorularına ve duygusal itirazlarına doğrudan yanıt vermek yerine, konuşmayı farklı bir bağlama taşıyarak kendi bakış açısına odaklanıyor. Bu da konuşmanın akışını ve bağlamını bozmakta ve dikkati asıl meseleden uzaklaştırmaktadır.

Tanabay'ın yanıtı, sağlam bir duruş sergileme ve mevcut sistemin kurallarını savunma çabası olarak görülebilir. Ancak konuyu doğrudan ele almaktan kaçınması ve başka bir noktaya kaydırması bağıntı ilkesini ihlal etmektedir.

10. Bektay'ın gebe hayvanları dövdüğünü gören Tanabay onun yanına gider ve şu soru ile karşılaşır;

"Merhaba. Nereden gelip, nereye gidersin?"

"Bıraktığın yerden geliyorum. Nereye gittiğimi ise kendin görüyorsun"
(Aytmatov, 2021a: 182)

Sorunun amacı "*Nereden gelip, nereye gidersin?*" konuşmacının nereden geldiğini ve nereye gittiğini öğrenmektir ve konuşmacının amacını öğrenmektir. Ancak, "*Bıraktığın yerden geliyorum. Nereye gittiğimi ise kendin görüyorsun*" yanıtı, doğrudan bir yanıt yerine belirsiz ve dolaylı bir yanıt sunmaktadır. Bağıntı ilkesi, konuşmanın odaklanmış ve ilgili olmasını gerektirir. Burada cevap, sorunun amacına uygun olarak verilmediği için konuşmanın odağı kaymakta ve dinleyiciye net bir bilgi sunulmamaktadır. Bu muğlak ve dolaylı ifade, konuşmanın anlamını karmaşıklaştırmakta ve bağıntı ilkesini ihlal etmektedir. Yanıtta doğrudan bilgi vermek yerine sezdirim ve şaşırtmaca kullanılmakta, böylece sorunun netliği bozulmaktadır.

11. Tanabay, parti içerisinden yetkili birine hakaret edip dövmeye kalkar. Bu sebeple Parti Yönetimi İlçe Kurulu bir toplantı düzenler. Toplantıda Tanabay'ın saygısızlık yapması için onu kışkırtan kişiyi, yani İbrahim'i görür ve şu sözleri kullanır:

“‘Bu adamın ne işi var burada? Anlaşılan akbabanın biri leş kokusu aldı.’”
(Aytmatov, 2021a: 198)

Tanabay, İbrahim hakkında aşağılayıcı bir yorumda bulunarak ana konuya odaklanmak yerine durumu dolaylı bir şekilde ele almakta ve konuşmayı ana amacından uzaklaştırmaktadır.

Konuşma, asıl sorunu çözmek veya durumu açıklığa kavuşturmak yerine, dolaylı bir eleştiri ve aşağılayıcı bir benzetme kullanarak bağlam dışına çıkmaktadır. Bu, konuşmanın asıl konusundan uzaklaştırır ve bağıntı ilkesini ihlal eder.

12. Kerimbekov cesur ve sözlerini sakınmayan bir delikanlıdır. Başlarda Tanabay’a karşı sert konuşmuş olsa da toplantıda onu savunmuştur;

“‘Siz hangi hakla yaşlı bir komünisti, çiftlik ortağı olan bir çobanı küçük düşürmeye kalkıyorsunuz? Birine halk düşmanı demek kolay mı? Çiftlikte hayvancılığın berbat durumuna üzüldüğünüz için böyle konuştuğunuzu söylüyorsunuz. Çobanın da en azından sizin kadar üzülmüş olabileceğini düşünmediniz mi? Madem oraya kadar gitmişsiniz, çobanın yaşama koşullarıyla, işlerinin durumuyla biraz olsun ilgilenemez miydiniz? Kuzuların neden öldüğünü sordunuz mu kendisine? Ne gezer! İfadenizden anlaşıldığına göre, varır varmaz azarlamaya başlamışsınız adamı. Çiftliklerde döl alma çalışmalarının ne denli kötü gittiğini herkes biliyor.

...

‘Yoldaş Kerimbekov, lütfen duyularımızda merhamet yaratmaya çalışmayın.’”
(Aytmatov, 2021a: 205)

Tanabay’ın yaşadığı zorlukları savunan Kerimbekov, çobanların yaşam koşulları ve hayvanların ölümü hakkında sorular sorulması gerektiğini belirtiyor. Ancak Kaşkateyev bu duygusal yaklaşımı reddediyor ve “Yoldaş Kerimbekov, lütfen duyularımızda merhamet yaratmaya çalışmayın” ifadesiyle konuyu duygusal boyuttan uzaklaştırmaktadır.

Burada, tartışılan nokta çobanın koşulları ve sorumluluklarına odaklanırken, diğer kişi bu tartışmanın odağından uzaklaşıyor ve duygusal bir savunmaya karşı çıkıyor. Bu yanıt, asıl tartışma konusuna değinmek yerine şefkat ve duygusallığa odaklanarak bağıntı ilkesini ihlal eder.

13. Tanabay başına gelenlerden Çoro'yu sorumlu tutar. Çünkü koyunculuk işini ona öneren Çoro'dur. Arkadaşlıklarını kaybetmeyi göze alacak ağır konuşur Tanabay ve bu sözler Çoro'yu ağır yaralar;

“‘Artık aramızda dostluk mostluk kalmadı. Komünist değilim ben artık. Senin komünistliğine gelince, laf bu laf! Çoktandır bu nitelemeyi yitirdin sen!’

Çoro'nun sesi ölgünleşti birden.

‘Ciddi misin bu sözlerinde?’

‘Ciddiyim tabii. Senin gibi söyleyeceğim kelimeleri seçmeyi öğrenemedim daha, nerede ne konuşulacağını da bilmem. Hadi, hoşça kal. Sen doğru yoluna git, ben başka yöne sapıyorum.’

Yüreğinin sancısına dayanamayan Çoro çarpınmaya başladı. Yüzü mosmor olmuştu, güçlükle soluk alıyordu” (Aytmatov, 2021a: 213).

Tanabay ve Çoro arasındaki konuşma dostluk ve ideolojik farklılıklara odaklanırken, Tanabay'ın *“artık aramızda dostluk mostluk kalmadı”* ve *“Sen doğru yoluna git, ben başka yöne sapıyorum”* gibi ifadeleri ilişkilerinin bittiğini ilan ediyor. Ancak ardından gelen Çoro'nun fiziksel durumu, yani kalp ağrısı ve nefes alma güçlüğü, konuşmanın ana temasından tamamen uzaklaşmaktadır.

Tanabay'ın sert sözleri ve arkadaşlığın sona erdiğine dair konuşması aniden Çoro'nun fiziksel rahatsızlığına kayarak konuşmanın asıl bağlamından sapıyor. Anlatı kişisel ve ideolojik bir tartışmadan aniden Çoro'nun sağlık sorunlarına ve Tanabay'ın atıyla yaptığı yolculuğa kayar. Bu geçiş, karakterler arasındaki duygusal yoğunluğu göstermeyi amaçlamıştır. Ancak olay örgüsünün birbiriyle doğrudan bağlantılı olmaması nedeniyle bağıntı ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varılır.

14. Çoro ile Tanabay'ın tartışmalarının ardından bir hayli zaman geçse de Tanabay hala ona sinirlidir;

“‘Köyden geliyorum. Görülecek işlerim vardı da... Sana Çoro'nun ağır hasta olduğunu söylememi istediler. Oraya gidecekmişsin.’

Tanabay'ın sönmeye yüz tutan kini kabardı ‘Gene mi Çoro?’ diye geçirdi içinden.

‘Doktor muyum yoksa ben? Her zamanki hastalığı...’

‘Bu senin bileceğin iş, Tanabay. İster git, ister gitme.’

Aytbay atını sürdü, fakat biraz ilerleyince durdu.

‘Gene de iyi düşün, Tanabay. Çoro’nun durumu kötü. Oğlunu okuldan çağırılmışlar...’

‘Haber verdiğin için teşekkür ederim. Gelmem, dedim.’

Caydar utandığı için:

‘Gelir, böyle dediğine bakma.’ dedi

Tanabay sesini çıkartmadı, fakat Aytbay yanlarından ayrılınca karısına çattı.

‘Benim adıma konuşma huyundan vazgeç, Tanrı aşkına!’

‘Ne söylediğini iyi düşün, Tanabay!’

...

‘Boşuna uğraşıyorsun. Bir yere gitmem.’

‘Tanabay, bak, senden bugüne dek fazla bir şey istemedim. Ama şimdi gitmeni istiyorum. Küskünlüğünü, üzüntünü bana bırak ve git oraya! İnsanlığını göster’”
(Aytmatov, 2021a: 222-223).

Tanabay, Çoro’nun ağır hasta olduğu haberini alır ve Aytbay Çoro’nun durumunun ciddiyetini aktarmaya çalışır. Ancak Tanabay bu önemli duruma kişisel kinine odaklanarak ve “*Gene mi Çoro?*” diye düşünerek karşılık verir. Tanabay’ın tepkileri, Çoro’nun hastalığı gibi gerçek bir meseleye odaklanmak yerine, kendi kişisel öfkesine ve geçmişteki anlaşmazlıklara yöneliyor.

Burada önemli olan Çoro’nun sağlığı ve Tanabay’ın ona yardım edip etmeyeceği iken, Tanabay’ın kişisel kinine ve alakasız öfkesine odaklanması dikkati asıl meseleden uzaklaştırır. Ayrıca, karısının bu konuda insanlığını göstermesi için yaptığı ricaya sert bir şekilde karşılık vererek konuşmanın anlamını değiştiriyor.

Bu, Tanabay’ın Çoro’ya karşı iç çatışmasını ve kızgınlığını göstermek için yapılmıştır, ancak asıl meseleyi (Çoro’nun ciddi hastalığı) görmezden gelmek bağıntı ilkesini ihlal eder.

15. Tanabay, Gülsarı ile geçen deli dolu günlerini anımsar. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığına içerlenir;

“Rahvan atın ayaklarının altından kalkan toz eskiden ona yetişebilir miydi? O önce kanatlanıp uçarken toz bulutu da arkasından kuyruk gibi gelirdi. Ama şimdi öyle miydi ya?

‘Biz koşacağımız kadar koştuk, Gülsarı. Yaşlandık artık. Bu kocamış halimizle kimin işine yararız? Senin gibi ben de hızımı yitirdim. Ömrümüzün kalan günlerini tamamlamak bizim işimiz,’ diye geçirdi içinden.

Aradan bir yıl geçince de kula atı arabaya koşulmuş olarak gördü. Onu böyle görünce zihni allak bullak oldu. Eski koşu atını, boynunda güve yeniği bir hamutla, köhne bir arabayı çekerken düşünmek ona büyük bir elem veriyordu. Bu görüntüye dayanamadığı için başını çevirdi” (Aytmatov, 2021a: 250-251).

Tanabay, Gülsarı’nın yaşlanmasını gözlemleyerek bir iç geçirir: “Biz koşacağımız kadar koştuk, Gülsarı. Yaşlandık artık. Bu kocamış halimizle kimin işine yararız?” Bu ifade yaşlanmaya ve hız kaybetmeye odaklanırken, bir yıl sonra aniden Gülsarı’nın arabaya çarpmasıyla ilgili gözlemlerine geçer. Tanabay’ın yaşlanmaya ilişkin düşüncelerinden Gülsarı’nın durumuna ilişkin gözlemlerine aniden geçerek konunun odağını kaybettirir. Tanabay’ın yaşlılıkla ilgili iç sorgulamaları ile Gülsarı’nın arabaya konuşlandığı durumu arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Bu geçiş anlatının odağını kaybetmesine neden oluyor ve bağlantı ilkesinin ihlal ediyor.

16. Gülsarı artık çok yaşlıdır ve ayağa kalkamaz, Tanabay’ın kucığında can çekişerek ölmektedir;

“Ünlü bir attın sen, Gülsarı. Benim dostumdu, Gülsarı. Giderken en iyi yıllarımı alıp götürüyorsun, Gülsarı. Seni her zaman anımsayacağım, Gülsarı. Seni şimdi böyle anıyorsam, ölüyorsun da onun için, benim yiğit Gülsarım. Bir zaman gelecek, seninle öbür dünyada da buluşacağız. Fakat ne yazık ki, orada nal seslerini duyamayacağım. Çünkü orada yol yok, toprak yok, ot yok, yaşam yok. Ben yaşadıkça ölmeyeceksin, Gülsarı. Çünkü seni hep anacağım. Nal sesinin kulaklarımdaki yankısı en sevdiğim türküm olacak...” (Aytmatov, 2021a: 245-246)

Burada Tanabay, atı Gülsarı ile vedalaşırken “Bir zaman gelecek, seninle öbür dünyada da buluşacağız” ve “Ben yaşadıkça ölmeyeceksin” gibi ifadeler kullanmaktadır.

Gerçek hayatta öldükten sonra ata kavuşmak ya da ölümsüzlük mümkün olmadığı için bu ifadeler gerçeklikle örtüşmemektedir. Ancak Tanabay’ın duygusal durumu göz önüne alındığında bu ifadeler bağlamından kopuk, abartılı ve semboliktir. Yani, ifadeler

konuşmanın mantıksal veya gerçekçi amacından sapmakta ve dramatik etki için kullanılmaktadır. Bu durum Grice’ın bağintı ilkesinin ihlalidir, çünkü söylenenler bağlamın mantığına tam anlamıyla uygun değildir, ancak duygusal yoğunluk yaratmak için kasıtlı olarak bu şekilde ifade edilmiştir.

1.2. ÜSLUP İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Grice’ın üslup ilkesi iletişim kurulurken mesajın nasıl iletildiğine odaklanır. Bu ilkenin ihlal edilmemesi için açık ve anlaşılır bir dil kullanmalıyız. Konuşmanın üslubu iletişimdeki ifade biçimi kadar önemlidir. Çünkü mesaj ne kadar anlaşılır olursa o kadar net olur. Bu bölümde Grice’ın üslup ilkesinin ihlal edildiği alıntılarını inceleyeceğiz. Bunu yaparken izleyeceğimiz yol şu şekildedir;

- Belirsiz konuşmalar,
- Gereksiz anlam karmaşaları,
- Düzensiz bilgi alışverişi,
- İfadelerin anlaşılmasındaki zorluklar.

İhlalin olup olmadığını anlamak için yukarıdaki sıralamayı takip edeceğiz.

1. Zamanında karısını başka bir kadınla aldatan Tanabay konunun beklenmedik bir anda gündeme gelişine şaşırır.

“Görüyorum ki yaşlılık berbat bir şey. Şunun Gülsarı olduğunu söylemesen dünyada inanmazdım.”

‘Ne sandın ya? Kim bilir seninle ben neye benziyoruz! Herkes çağını yaşar.’

...

‘İşte ben de onu demek istiyorum ya! Artık geceleri rahvan atınla gene sağa sola gitmeye başlarsın. Neyse, benden izin sana.’

...

‘Yok daha neler!’

... Karısı olanları unuttur sanmıştı, hiç de öyle değildi.” (Aytmatov, 2021a: 17)

Tanabay’ın eşi dolaylı ve üstü kapalı bir şekilde Tanabay’a başka bir kadınla birlikte olması için izin verdiğini belirtmektedir. *“Neyse, benden izin sana”* ifadesi doğrudan bir mesaj iletmekten ziyade muğlak ve üstü kapalı bir şekilde ifade edilmiş, bu da konuşmanın netlik ve kesinlikten yoksun olması nedeniyle üslup ilkesini ihlal etmiştir.

Dahası, karısının bu şekilde izin vermesi normalde beklenmedik bir tepki olduğundan, ifadelerindeki ima ve dolaylılık durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu muğlak dil kullanımı, karakterin karmaşık duygularını ve duruma tepkisini daha güçlü bir şekilde aktarmak için bilinçli bir seçimdir.

2. Aşağıdaki konuşmada yılıkıcılığın yaşlılar için uygun bir iş olup olmadığını tartışmaktadırlar ve bu işi kime vereceklerine dair bir anlaşmaya varılmaya çalışılıyor;

“‘Üç gün önce yayladaydım,’ diye anlatmaya başladı Çoro. ‘İhtiyarlar bütün askerlerin cepheden dönüp dönmediğini sordular. Ben de ‘Sağ kalanların hepsi döndüler,’ dedim. ‘Öyleyse ne zaman işe başlayacaklar?’ sorusuyla karşılaştım. ‘Herkes bir işte, kimi tarlada, kimi yapı işlerinde, kimi şurada, kimi burada çalışıyor,’ dedim. ‘Bunu biz de biliyoruz. Peki, yıkları kim güdecek? Yoksa bizim ölmemizi mi bekliyorlar? Zaten şurada kaç günlük ömrünüz kaldı?’ dediler bu sefer.

...

Yılıkıcılığın yaşlı insanların kıvracağı bir iş olmadığını sana anlatacak değilim. At sırtından inmezler; ne geceleri bellidir, ne gündüzleri. Hele kış geceleri ayrı bir dert. Dervişbay’ın at sırtında donma olayını anımsar mısın, bilmem. Adamlar ayrıca at eğitimiyle de uğraştılar, ordu yetişmiş at istiyordu. At yetiştirmek değil, iblisi eyere vurmaktır bu iş. Yetmişinde bir adam attan düşse kemiklerini toplayıp bir araya getiremezsin. Onun için bugüne dek dayandıkları için onlara ne kadar teşekkür etsek azdır.’” (Aytmatov, 2021a: 23-24)

Çoro’nun yayladaki yaşlılarla sohbeti ve onların kaygılarını dile getirmesi, yılıkıcılık işinin zorlukları ve bu işin gençlerin omuzlarına yüklenmesi gerektiği anlatılıyor. Savaş sonrası dönemde yaşanan zorluklar ve toplumun beklentileri de vurgulanıyor. Bu konuşmada Grice’in bağıntı ve üslup ilkeleri ihlal edilmiştir. Çoro, asıl konu olan biniciliğin zorluklarına geçmeden önce askerlerin cepheden dönüp dönmediği gibi dolaylı ve alakasız ayrıntılara girerek bağıntı ilkesini ihlal etmektedir. Ayrıca, “*At yetiştirmek değil, iblisi eyere vurmaktır bu iş*” gibi karmaşık ve metaforik ifadelerle konuşmayı açık ve doğrudan olmaktan uzaklaştırarak üslup ilkesini de ihlal ediyor. Bu ihlaller, Çoro’nun Tanabay’ı duygusal olarak etkileme ve ikna etme stratejisi olarak dolaylı anlatımları kasıtlı olarak kullanmasından kaynaklanmaktadır.

3. Yorgunluktan ve yaşlılıktan düşen Gülsarı ve Tanabay'ın geçmiş düşünceleri arasında gidip gelen bu diyalog farklı duygular içermektedir;

“Çiftlik başkanı olan bir kimse, ona karşı duyulan güvenin sona erdiği güne dek bu saltanatı sürerdi. ‘Şimdi nerede bu adamlar? Sabahtan akşama dek onları sırtında taşıyan Gülsarı’yı arada bir anımsarlar mı acaba?’ diye düşündü Tanabay.

...

“At yatmak için bacaklarını büküyordu. Hayvan yatınca bir daha kaldıramayacağını bildiği için Tanabay bağırıp çağırmaya, yularla başına vurmaya başladı.

‘Kalk, kalk ayağa!’

Bir yandan vuruyor bir yandan da vurduğu için üzüliyordu.

‘Anlamıyor musun, be hayvan? Yatınca gebereceğini bilmiyor musun? Yatırmam seni, yatırmam! Kalk ayağa, kalk diyorum!’

Atı yelesinden tutup çekti. Gülsarı bacaklarını güçlükle doğrulturken derin derin inledi.” (Aytmatov, 2021a: 44)

Tanabay'ın Gülsarı'ya söylediği sözler doğrudan bir anlamdan ziyade yoğun bir duygusal tepkiyle dolaylı ve abartılı bir şekilde ifade ediliyor. *“Anlamıyor musun, be hayvan? Yatınca gebereceğini bilmiyor musun?”* sözleri açık ve net bir şekilde değil, karmaşık ve muğlak bir duygusal tepkiyle ifade edilmiştir. Tanabay'ın ifadeleri, bu üslup ilkesini ihlal eden duygusal bir öfke ve çaresizlik patlamasıdır. Tanabay'ın muğlak ve dolaylı ifadesi, çaresizliğinin ve atı için duyduğu endişenin bilinçli ya da içgüdüsel bir tepkisi olabilir.

4. Bübücan, Tanabay'ın aşığıdır. Tanabay, Caydar ile evlidir fakat Bübücan'ın yanında kendini iyi hisseder. Fakat Bübücan'ın kafası karışıktır ve bu ilişkiden pek emin değildir:

“‘Farkında mısın Bübücan, bu at seni çok seviyor,’ dedi Tanabay. ‘Hadi biraz daha, okşa onu. Bak, kulaklarını nasıl da sarkıttı. Bu duruşuyla tıpkı danaya benziyor. Yılıda öteki atlara rahat vermez oldu. Bıraksam aygırlarla köpek gibi dalaşacak. Onu hep eyere vuruyorum. Daha körpecik hayvan, boğuşurken sakatlanmasından korkuyorum.’

Kadın dalgın dalgın, ‘Demek ki sevdiği biri var,’ dedi.

‘Yani başkalarının sevdiği yok mu, demek istiyorsun?’

‘Hayır, onu demek istemedim. Seninle ben seveceğimiz kadar sevdik. Acırım sana sonra.’

‘Nedenmiş o?’

‘Neden olacak, sen o insanlardan değilsin. Sonra çok acı çekersin.’

‘Ya sen?’

‘Ben mi? Ben asker karısıyım, dulum. Oysa sen...’ ... ‘Ama ben kendi yolumda yürüyorum. Yollarımız ayrı bizim. Hadi, hoşça kal, hemen gitmem gerekiyor.’

‘Dinle beni, Bübücan!’

...

‘Yoksa senin düşmanın mıyım?’

‘Hayır, sen kendine düşmansın.’

‘Bunu nasıl anlayayım?’

‘Nasıl istersen.’” (Aytmatov, 2021a: 55-57)

Tanabay ve Bübücan arasındaki diyalog doğrudan ve net ifadelerden ziyade dolaylı ifadeler ve imalarla doludur. Bübücan’ın “*Demek ki sevdiği biri var,*”, “*Seninle ben seveceğimiz kadar sevdik. Acırım sana sonra,*” gibi ifadeleri, açıkça ne demek istediğini doğrudan ifade etmemekte ve dinleyiciyi muğlak bir mesajla baş başa bırakmaktadır.

Burada karakterlerin birbirlerine karşı duygu ve düşüncelerini dolaylı bir şekilde ifade etmeleri, konuşmanın net olmaktan ziyade karmaşık ve yoruma açık olmasına neden olmaktadır. Bu yüzden üslup ilkesi ihlal edilmiştir. Tanabay’ın Bübücan’a olan ilgisi ve duygusal çalkantıları doğrudan ifade edilmek yerine muğlak ifadelerle aktarılıyor. Bu muğlak ve dolaylı anlatım, karakterlerin duygusal çatışmalarını ve karşılıklı duygularını daha etkili bir şekilde ortaya koymak için bilinçli olarak kullanılmıştır.

5. Tanabay öz düşünceleri hakkında dürüst ve gerçekçi bir adamdır. Fakat bu durum politik değildir ve Tanabay’ın siyaset girşiminin önünde bir engeldir:

“Ah, Tanabay, Tanabay! Tertemiz adamsın sen, yaşam gözlerini açmamış senin. Hiçbir şey bilmiyorsun, hiçbir şeyin farkında değilsin. Gençliğinde nasılsan öyle kalmışsın. Paldır küldür, sağına soluna bakmadan dalarsın konuya. Oysa devir değişti artık. Nerede neyi söyleyeceğini bilmeli insan. Ağzından çıkacak sözler çağın gerçeklerine uymalı. Önceden tasarlanmış, yazılmış bir metni okur gibi dili sürçmeden, düzgün bir anlatımla konuşmalı insan. Her söylediği söz kalıp gibi yerine oturmalı. Ama dostum Tanabay, seni bıraksalar aklına estiği gibi konuşur, canının istediğini söylersin. Sonra da devirdiğin çamların hesabını da bizden sorarlar: ‘Parti örgütünüzün üyelerini böyle mi yetiştirdiniz, hani disiplin nerede kaldı? Bu ne düzensizlik böyle?’ Ah, Tanabay, ah!” (Aytmatov, 2021a: 142)

Konuşmada Tanabay’ın kişiliğine ve davranışlarına ilişkin değerlendirmeler oldukça dolambaçlı, karmaşık ve muğlak bir şekilde ifade edilmektedir. Çoro, *“Tanabay, seni bıraksalar aklına estiği gibi konuşur, canının istediğini söylersin”* gibi ifadelerle Tanabay’ın açık ve net olmayan davranışlarına yönelik dolaylı bir eleştiri dile getirmektedir.

Üslup ilkesi, konuşmanın açık, net ve anlaşılır olmasını gerektirir. Ancak burada Tanabay’ın davranışına yönelik eleştiri dolaylı ve örtüktür. İfadeler doğrudan olmak yerine ima ve dolaylama yoluyla aktarılmakta, bu da konuşmanın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Böyle bir ihlal, Tanabay’ın karakterine ve devrime karşı duruşuna yönelik eleştirinin etkisini artırmak ve daha güçlü bir mesaj iletmek için kullanılmıştır.

6. İnsanoğlu, özlemi doğa ile özdeşleştirebilir. Bu alıntıda bunun bir örneğini görüyoruz. Tanabay çok sevdiği atı Gülsarı’yı özlemektedir:

“Dağlar, dorukları tertemiz karla örtülü dağlar ta yanına gelmişlerdi sanki. Kar altında ne güzel görünüyorlardı! Göklere yükselen başları, gölgede kalmış, lekesiz beyazlıkları içinde daha iyi seçilen yamaçlarıyla Tanrı onları az önce yaratmış gibiydi. Karın bittiği yerde mavi sonsuzluk başlıyordu. Bu sonsuzlukta, insanın düşünme sınırlarını aşan evrenin derinlikleri daha bir belli oluyordu. Tanabay ayaz ve ışık bolluğu karşısında büzüldü, yüreğini bir özlem sardı. Gülsarı’yla birlikte gittikleri o kadın geldi hatırına. Ah, şimdi Gülsarı elinin altında olsa, sevinç, coşku çılgınlıkları atarak atını hızla sürer, beyaz karların sabahleyin aniden karşısına dikilmesi gibi dikilirdi onun karşısına.

Ama düşten başka bir şey değildi bu, Tanabay bunu biliyordu. Yaşam belki de yarı yarıya düşle dolu olduğu için böylesine güzeldi. Düşlerimiz, hepsi gerçekleşmediği sürece

de değerini koruyordu. Tanabay dağlara, gökyüzüne bakarken insanların her zaman aynı ölçüde mutlu olamayacaklarını düşündü. Herkesin alınyazısı kendine göre idi. Şu yüce dağlardaki ışık ve gölgeler gibi, insanoğlunun yaşantısında da üzüntüler, sevinçler vardı. İnsan ömrü bunlarla doluydu. ‘Belki beni beklemiyor artık, dağlardaki taze karı görünce o da beni anımsamıştır.’

İnsan yaşlanır, ama gönlü buna karşı koyar. Zaman zaman silkinir, kendi sesini duyurur.” (Aytmatov, 2021a: 144-145)

Tanabay’ın düşünceleri, dağların güzelliği ve Gülsarı’ya dair anıları aracılığıyla karmaşık bir şekilde ifade edilir. Anlatıda kullanılan ifadeler doğrudan ve açık olmaktan ziyade dolambaçlı, metaforik ve şiirseldir.

Burada Tanabay’ın duygu ve düşünceleri şiirsel bir üslupla ve imalarla dolu olarak anlatılmakta, bu da netliği bozmakta ve okuyucunun anlamasını zorlaştırabilir. Bu karmaşık ve mecazi dil, Tanabay’ın iç dünyasını ve duygusal çalkantılarını daha derinlemesine ifade etmeyi amaçlıyor olabilir, ancak bu tür bir dil kullanımı üslup ilkesini ihlal etmektedir. Tanabay’ın nostalji, özlem ve hayatın karmaşıklığı hakkındaki düşüncelerini daha etkili ve duygusal bir şekilde ifade etmeyi amaçlıyor.

7. Kışın gelmesi çobanlar için zordur. Ve çobanların gözünden kış şu şekilde tasvir ediliyor:

“Kış azgın ak devesine binerek hışımla geldi, üşengeçliklerinden dolayı çobanları canlarından bezdirmeye başladı.

...

‘Çok da erken geldin, koca kış! İyiliğine mi, yoksa kötülüğüne mi, bilmem artık. Yalnız sonunda erken gidersen iyi olur. Döl dökümüne çekil git de başka bir şey istemeyiz. Şimdi istediğini yap, nasıl olsa meydan senin. Niçin geldiğini sormayız sana.’

...

Ve çobanların çağlar boyu süregelen ustalığı kendini göstermeye başladı. Her çoban bir başkasının beğenmeyip de ‘Hıh! Burada kardan başka bir şey bulunmaz!’ dediği yerlerde koyunlarına ot bulmaya koyuldu. Çoban olmanın inceliği buradaydı işte.” (Aytmatov, 2021a: 148-149)

Anlatı, kış mevsimini “azgın ak devesine binerek” ve “meydan senin” gibi mecazi ifadelerle betimliyor. Bu anlatım açık ve doğrudan olmaktan ziyade dolambaçlı

ve şiirseldir, bu da okuyucunun anlamasını zorlaştırır. Kışın gelişi ve çobanların tepkileri son derece dolaylı ve mecazi bir dille ifade edilmiştir. Bu karmaşık anlatım, olayların netliğini azaltarak ve okuyucunun dikkatini doğrudan anlamaktan uzaklaştırarak üslup ilkesini ihlal etmektedir. Yazarın mevsimin zorluğunu ve çobanların çetin koşullar altındaki mücadelesini daha etkili ve sanatsal bir şekilde ifade etme niyeti olabilir. Fakat ifadenin net olmaması ve metaforların kullanılması ilkenin ihlal edilmesine yol açmaktadır.

8. Koyunculuğa başlayan Tanabay, ilk kuzunun gelişine sevinir. Ve çobanlar arasında en çok ilk kuzunun gelişine sevinildiğine değinerek şu cümleleri kullanır:

“Tanabay kuzuyu severken bir yandan da, ‘Madem acele ettin, doya doya seyret dünyayı!’ diyordu. ‘Bize uğur getir. Doğan kuzulardan ayak basacak yer kalmamasın, meleşmelerinden kulaklarımız çın çın çınlasın, hepsi de hayatta kalsın.’

Kuzuyu tutup havaya kaldırdı.

‘Ey koyunların koruyucusu! İşte sana ilk kuzu. Yardımını esirgeme bizden!’”
(Aytmatov, 2021a: 153)

Tanabay’ın konuşması oldukça dolambaçlı ve şiirseldir. Bu tür ifadeler, normalde açık ve anlaşılır olan konuşmayı daha karmaşık ve metaforik hale getirir.

Örneğin, *“Madem acele ettin, doya doya seyret dünyayı!”* diyerek bir kuzu ile ve *“Ey koyunların koruyucusu! İşte sana ilk kuzu”* diyerek Tanrı ile konuşuyor ve bu gibi cümleler doğrudan bir anlam taşımaz, daha ziyade Tanabay’ın içsel duygularını ve isteklerini sembolik bir dille ifade eder. Bu tür bir anlatım, konuşmanın anlaşılmasını zorlaştırmakta, dolaysız olmasını ve netliğini kaybettirmektedir.

Aslında bu Tanabay’ın kuzunun doğumuna duyduğu sevinç ve umutları daha etkileyici bir şekilde ifade etme çabasıdır. Bu nedenle, üslup ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varmak mümkündür.

9. Tanabay başına gelen birçok talihsizlikten dolayı Çoro’yu sorumlu tutmaktadır. Fakat belli ki tüm bu şeyleri Tanabay’a yaşatırken aslında farklı bir amacı vardı Çoro’nun:

“Fakat Çoro’nun amacını kimse öğrenemeyecekti, bunu ona soramayacaklardı. Çünkü artık konuşmayacaktı Çoro. İnsana korku veren bazı sözler vardır. ‘Artık hiçbir zaman!’ gibi. Böyle sözlerden sonra söyleyecek bir şey kalmaz.” (Aytmatov, 2021a: 233)

Anlatı, dolaylı ve şiirsel bir şekilde *“İnsana korku veren bazı sözler vardır. ‘Artık hiçbir zaman!’ gibi.”* şeklinde dolaylı ve şiirsel bir şekilde sunulmuştur. Bu ifadede doğrudan, açık ve net bir şekilde söylemek yerine durumu dramatize eden ve belirsizlik yaratan bir dil kullanılmıştır. Üslup ilkesinde konuşmacı açık, kesin ve anlaşılır olması gerektirir. *“Artık hiçbir zaman”* gibi muğlak bir ifadenin kullanılması doğrudan gerçeği söylemekten kaçınmakta ve durumun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu üslup, Çoro’nun trajik durumunu ve konuşmanın sona erdiği dramatik anı vurgulamak için kullanılmıştır, ancak netlikten yoksun olduğu için üslup ilkesini ihlal etmektedir.

10. Tanabay’ın gelini, Tanabay’ın partiye girme çabasını eleştirmektedir ve gelini ile arasında geçen bu konuşmada gelinin saygısızca konuşmalarına göz yummaktadır:

“‘Eskiye rağbet olsa, bitpazarına nur yağardı.’

Karşısındaki gelini olmasa, onun böyle konuşmasına fırsat verir miydi? ... Durup dururken söylememişler ‘iyi kadın kötü kocayı adam eder, orta hallisini yükseltir, iyisini de göklere çıkarır’ diye.” (Aytmatov, 2021a: 253)

İlk cümlede *“Eskiye rağbet olsa, bitpazarına nur yağardı”* gibi atasözü niteliğinde bir ifade dolaylı ve örtük bir anlam taşımaktadır. Anlatı doğrudan ve net olmaktan ziyade atasözleri ve dolaylı ifadelerle karmaşılaştırılmıştır.

Bu mecazi anlatım metnin estetik ve iğneleyici etkisini artırmak için kullanılmıştır, ancak anlatının daha açık ve doğrudan olabileceği bir durumda karmaşık ifadeler tercih edildiği için üslup ilkesini ihlal etmektedir.

1.3. NİTELİK İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Grice’in nitelik ilkesi konuşmanın güvenilir olmasıdır ve kanıtlara ihtiyaç duyar. Konuşmacı yalnızca doğru olduğuna inandığı şeyi söylemelidir. Bu durum yanıltıcı bilgilerin önüne geçmeyi sağlar ve konuşmanın güvenini artırır. İlkenin ihlal edilip edilmediğini görmek için şu soruları izleyeceğiz;

- Yanlış bilgi var mı?
- Yalan söylüyor mu?

- Kanıtı var mı?
- Konuşma çok abartılı mı?

Bu sebeple bu bölümde konuşmaların güvenilirliğine odaklanacağız.

1. Tanabay’a yeni bir iş teklifi gelmiştir fakat burada Tanabay’ın işi kurması için alacağı destek hakkında yetkililere ve Çoro’ya karşı güvensizliği Tanabay’ın abartılı sözleriyle sezdiriliyor:

“*‘Ne diye gözlerini dikmiş, bakıyorsun? Yoksa faşist miyim ben, neyim? Yılkı için samanlık hani? Hani yem, yulaf, tuz? Oturup kalkıp hep rüzgâr mı yiyeceğiz? Demek, sizin işletmecilik anlayışınız bu. Bak şu üstüme başıma eskilikten dökülüyor! Çadırdan nasıl yaşadığımızı, neyle geçindiğimizi sorduğun var mı? Doyasıya ekmek bile yiyemiyoruz. Cephede bundan yüz kere iyiydi. Sanki bu atları ben öldürmüşüm gibi gözlerini dikmiş bakıyorsun.’*” (Aytmatov, 2021a: 31-32)

Tanabay, “*Yoksa faşist miyim ben, neyim?*” gibi doğru olmayan bir ifade kullanarak karşısındaki kişiye verdiği tepkiyi abartıyor. Ayrıca kendisine yöneltilen bakışı da “*Cephede bundan yüz kere iyiydi.*” ve “*Sanki bu atları ben öldürmüşüm gibi gözlerini dikmiş bakıyorsun*” diyerek abartmaktadır. Nitelik ilkesi konuşmacının doğru ve dürüst olması gerektiğini belirtir, ancak bu ifadelerde konuşmacı gerçeklikten uzaklaşmakta ve durumu abartılı ve yanıltıcı bir şekilde sunmaktadır. Bu ihlal, konuşmacının öfkesini ve hayal kırıklığını daha güçlü bir şekilde ifade etmek için bilinçli bir stratejidir.

2. Aşağıda Gülsarı hakkında bir övgü söz konusu fakat Tanabay, elinde bir kanıt olmadan fazla iddialı bir konuşma sergiliyor:

“*‘Şu hayvanın sırtına bir kova su koy, bir damlasını dökmeden götürmezse istediğini veririm,’*” diyorlardı.

...

“*Sağ ol, yeğen, rahvan atı iyi yetiştirmişsin,*’ dedi. ‘*Şimdi yıldızının nasıl parlayacağını gör!’*” (Aytmatov, 2021a: 40)

“*Şu hayvanın sırtına bir kova su koy, bir damlasını dökmeden götürmezse istediğini veririm,*”. Bu iddia gerçek olmaktan ziyade mecazi ve abartılıdır. Nitelik ilkesi, sözün doğruluğu ve nesnelliğinin ön planda tutulmasını gerektirirken, burada kullanılan ifade, durumu olduğundan daha etkileyici göstermek için yanıltıcıdır. Bu tür bir abartı,

karakterin bir at olarak becerisini övmek ve bu başarıyı daha etkileyici kılmak için kasıtlı olarak seçilmiştir.

3. Tanabay, Gülsarı ile birlikte yolda kalır ve yoldan geçenler “Bu devirde at arabası mı kaldı?” gibi cümlelerle Tanabay ile alay eder:

“‘Adamla ne diye alay ettin?’ ... ‘Senin de başına gelse görürdün.’

...

‘Saçma... Benim başıma her türlü geldi. Gerçeği söyledim diye mi kızıyorsun? Görmüyor musun, at denecek nesi kalmış meretin? Gözünü dört aç oğlum, bilim çağında yaşıyoruz. Ne var ne yok hepsinin başı teknik bugün: Savaşta da öyle. Yaşlı insanlarla kocamış beygirlere yer yok dünyamızda.’

‘Vahşinin tekisin sen!’

‘Ne dersen de, vız gelir bana!’” (Aytmatov, 2021a: 47)

Karakter durumu abartılı ve olumsuz bir şekilde “Gerçeği söyledim diye mi kızıyorsun? Görmüyor musun, at denecek nesi kalmış meretin?” sözleriyle ifade etmektedir. Atın tamamen işe yaramaz olduğunu söylemek ve yaşlı insanların ve yaşlı atların dünyada yeri olmadığını iddia etmek ve gerçeği abartılı bir şekilde ifade etmek nitelik ilkesinin ihlalidir. Bu ifade, konuşmacının önyargılı ve duygusal bir tepki yoluyla durumu olduğundan daha kötü göstermeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Nitelik ilkesine göre, konuşmacının doğru ve dürüst olması beklenirken, burada kullanılan ifadeler durumu olduğundan daha olumsuz bir şekilde tasvir ederek nesnellikten sapmaktadır.

4. Tanabay, çifliğindeki malzemeler bittiği için kooperatife gitmesi gerekir fakat orada daha önce sürgüne gönderdiği üvey kardeşi ve üvey kardeşinin oğlu vardır. Onları görünce geçmişlerinden dolayı ondan nefret ettiklerini düşünür ve düşüncelere dalar:

“Bakışlarında bile bir meydan okuma vardı. ‘Ee, nasıl, işler senin sandığın gibi miymiş? Zenginlerin mallarına el koyarsın, değil mi? Ama bundan sonra avucunu yala! Bir gün tepetaklak olacağın günler yakın. Cephede geberip gitsen kurtulurduk senden...’ der gibiydiler.

Fakat o bakışlarıyla karşılık verirdi: ‘Hele sizi namussuzlar sizi! Sonunda gene bizim dediğimiz olmayacak mı?’” (Aytmatov, 2021a: 52)

Tanabay'ın alıntıda karşılaştığı bakışlar, bu bakışların ifade ettiği sezdirilen düşünceler “*Cephede geberip gitsen kurtulurduk senden...*” ve Tanabay'ın kendi iç tepkileri “*Hele sizi namussuzlar sizi! Sonunda gene bizim dediğimiz olmayacak mı?*” gerçekçi ve nesnel bir yaklaşımdan uzaktır. Burada ifadeler abartılı, öfke dolu ve tamamen nesnel olmaktan ziyade duygusal bir tepkiyle ifade edilmiştir. Tanabay'ın köylüleriyle yaşadığı çatışmayı ve onların gözünden okuduğu düşünceleri tamamen öznel ve önyargılı bir şekilde yorumlaması gerçeğin çarpıtılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, Tanabay düşüncelerini ve köylülerin ona karşı duygularını daha dramatik ve abartılı bir şekilde tasvir ettiği için nitelik ilkesi ihlal edilmektedir. Bu Tanabay'ın geçmişte yaşanan olaylardan dolayı biriktirdiği öfke ve pişmanlığı ifade etme çabasıdır ve karakterin iç çatışmalarını daha güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

5. Gülsarı'nın yarışından sonra Tanabay sarhoş olur ve bunun Gülsarı'nın yarışı kazanması şerefine olduğunu söyler:

“Çok sürmedi, Tanabay sallana sallana belirdi karanlıkta. Genzini yakan, keskin bir koku yayılıyordu ondan. Sahibini böyle bir durumda pek görmemişti Gülsarı, fakat aradan bir yıl geçecek, bu keskin koku üstüne sinmiş bir adamla her gün yüz yüze gelecekti. Ondan sonra da hem bu adamdan hem de alkol kokusundan nefret edecekti.

..

‘Niye ters ters bakıyorsun bana? İçki içtim diye mi? İçtimse senin onuruna içtim. Bayram bugün. Gene de ölçüyü kaçırmadım. Savaşta bile ne kadar içeceğimi bilirdim. Hadi, yan yan bakma öyle Gülsarı! Obaya gidelim de dinlenelim.’

...

Tanabay atını durdurarak, ‘Şu güzelliğe bak!’ dedi. ‘Ne kadar sessiz! Bülbül sesinden başka çıt çıkmıyor, anlıyor musun Gülsarı! Nereden anlayacaksın? Senin yilkının yanına gitmekten başka düşündüğün var mı?’” (Aytmatov, 2021a: 72-73)

Tanabay'ın Gülsarı'ya seslendiği pasajda “*Niye ters ters bakıyorsun bana? İçki içtim diye mi? İçtimse senin onuruna içtim*” sözleri, atın davranışını insani özelliklerle yorumlayarak durumu abartılı ve gerçek dışı bir şekilde ifade eder. Tanabay, Gülsarı'ya bir insanmış gibi hitap eder ve onun anlamayacağını bildiği halde alkol kullanımıyla ilgili açıklamalar yapar. Tanabay içsel duygusal durumunu ve kendini savunma arzusunu atına insani bir şekilde ifade etmektedir. Bu durum gerçeklikten sapması nedeniyle nitelik ilkesi ihlal edilmektedir.

6. Tanabay yine sevgilisinin yanındadır ve gece vakti Gülsarı bağlı olduğu yerden kurtulmaya çalışır ve tepinmeye başlar. Sebebi ise başka bir kısraktır:

“Beynini oyan tek düşünce atlarıydı o anda. ‘Yılkı kim bilir nerededir şimdi? Atlar ne durumdalar? Tanrı korusun; ovaya, demiryoluna inerlerse mahvolurum. Ulu Tanrım, sen bana acı! Ey erenler, neredesiniz? Yardımınızı esirgemeyin benden! Gülsarı, ne olur, yere kapaklanma! Beni bozkıra, yilkının bulunduğu yere götür!’ diye yalvarıyordu.” (Aytmatov, 2021a: 80-81)

Tanabay’ın içsel düşüncelerinde ve yalvarışlarında atları ve doğa olaylarını kişiselleştirmesi dikkat çekiyor. Örneğin yalvarışı, *“Gülsarı, ne olur, yere kapaklanma! Beni bozkıra, yilkının bulunduğu yere götür!”* diye bir ata yalvarması, atın gerçeği yansıtmayan insani bir anlayışa sahipmiş gibi görünmesine neden oluyor.

Doğa güçlerini ve atları insanlaştırarak betimlemesi, Tanabay’ın çaresizliğini ve umutsuzluğunu ifade etmek için bilinçli bir anlatımdır. Bu Tanabay’ın ruh halini ve duygusal çalkantılarını okuyucuya daha derinden hissettirmeyi amaçlasa da gerçeklikten uzak olduğu için nitelik ilkesini ihlal ediyor.

7. Yukarıdaki alıntının devamında Tanabay çiftliğe döner. Ve yarı giyinik olduğu için karısı onu o halde görmekten hoşlanmaz ve varsayımlarda bulunur:

“Böylece karısıyla yüz yüze geldiler. Fakat ağızlarını açıp tek söz söylemediler birbirlerine. Delikanlı yilkıyı yardan çıkarmak için yanlarından ayrıldığı zaman karısı alçak sesle, ‘Ne o, giyinmeye bile fırsat bulamamışsın,’ dedi. ‘İyi ki çizmelerinle pantolonunu giymişsin. Kocaman adamsın, utanmadın mı? Çocukların neredeyse boyun kadar olacak.’

...

“Güneş çıkmış, ortalık ısınmıştı. Canlanan bozkırda buğular tütmeye başladı. Havaya yağmur ve körpe ot kokusu yayıldı.” (Aytmatov, 2021a: 82)

Tanabay’ın karısı, Tanabay’ın başka bir kadının yanından geldiğini bildiği için doğrudan duruma değinmek yerine dolaylı ve alaycı bir şekilde konuşuyor: *“Ne o, giyinmeye bile fırsat bulamamışsın,”* ve *“Kocaman adamsın, utanmadın mı?”* sözleri, gerçek duygularını gizlediği ve durumu biraz imalı bir şekilde ifade ettiği için nitelik ilkesinin ihlalidir.

Kadın gerçek düşüncelerini açıkça ifade etmemekte, Tanabay'ın sadakatsizliğini sezdiren alaycı ve dolaylı ifadeler kullanmaktadır. Bu dolaylı ifadeler hayal kırıklığını ve öfkesini doğrudan belli etmek yerine sezdirim yoluyla ifade etme arzusunu yansıtmaktadır. Bu şekilde, kadın durumun gerçekliğini tam olarak ifade etmeyip dolaylı olarak ifade ederek nitelik ilkesini ihlal etmektedir.

8. Hayvancılık işi için Çoro, Tanabay'la konuşmaya gelir. Fakat konuşmada hayvancılığın faydalarından bahseder ve Tanabay'ın iç sesi şöyledir:

“*‘Eti sütü bol yerlerde oturanların yanında bizlerin sözü mü olur?’*” (Aytmatov, 2021a: 91)

Tanabay bu cümleyi kullanarak gerçek durumu metaforik bir şekilde ifade etmektedir. Bu ifade onların durumunu küçümsemek ve zengin ve varlıklı insanlar karşısındaki çaresizliklerini vurgulamak için kullanılır. Tanabay'ın duygusal bir tepki vermekte, kendileri ile zenginler arasında bir karşılaştırma yapmakta ve durumu olduğundan daha umutsuz ve çaresiz göstermektedir. Bu ifade nitelik ilkesini ihlal etmektedir çünkü daha güçlü bir etki yaratmak için gerçeği çarpıtmaktadır.

9. Gülsarı'yı Başkan için istemeye gelen İbrahim, manipülasyon il Tanabay'ı ikna etmeye çalışır. Ve konu uzayınca da Caydar ona atın verilebileceğini söyler. Tanabay'ın adına konuşur, bu durum İbrahim'in işine gelir:

“*‘Ha şöyle! Akıllıca bir laf ettiniz. Teşekkür ederim, Caydar Yenge.’*”

İbrahim boşuna sağa sola teşekkür yağdırmıyordu. Bu olayın üstünden çok geçmedi, hara müdürlüğünden çiftlik başkanının hayvan yetiştirme yardımcılığına atandı.” (Aytmatov, 2021a: 97)

İbrahim'in “*Teşekkür ederim, Caydar Teyze*” ifadesi yüzeysel olarak bir nezaket göstergesi gibi görünse de aslında samimi bir teşekkürden ziyade durumu kendi lehine manipüle etme çabasıdır. İbrahim'in sağa sola samimiyetsizce teşekkür etmesi, konuşmanın doğruluğunu ve dürüstlüğünü sorgulanır hale getiriyor.

İbrahim'in teşekkür etme nedeni tamamen çıkarıcı ve manipülatiftir ve gerçek bir minnettarlık ifade etmemektedir. Bu durum nitelik ilkesini ihlal etmektedir. İbrahim'in davranışı, hedeflerine ulaşmak için durumu kendi lehine manipüle etmeye çalıştığını ve insanların sözlerini kendine hizmet eden bir strateji olarak kullandığını göstermektedir.

10. Gülsarı artık Başkan'ın atıdır ve sürekli bir kısırağın peşinden kaçar. Bu kaçışları durdurmak için Gülsarı'yı kısırlaştırma kararı alırlar fakat Gülsarı yerinde durmaz:

“İki çift kallı, kalın kol kemendi havaya kaldırıverdi. Ve o anda ‘güm’ diye yere yuvarlandı Gülsarı. Güneş havada takla attı, toprak, altında titredi. Ne o? Böğür üstü mü yatıyordu yerde? İnsanların yüzleri niye böyle yukarı doğru uzadı, ağaçlar alabildiğine göklere yükseldi? Niye güçsüz, umarsız biçimde yatıyor toprağın üstünde? Yook, ona yaptıramazlar bunu.

...

‘Öf be, amaa da uğraştırdı!’

‘Ne güçlü hayvan, değil mi?’

‘İsterse traktör olsun, kıpırdayamaz artık.’” (Aytmatov, 2021a: 115-116)

Karakterlerin Gülsarı'ya yönelik tavırları, başta “İsterse traktör olsun, kıpırdayamaz artık” olmak üzere abartılı değerlendirmelerle doludur. Atın gücü ve bağlı olduğu durumla ilgili bu ifadeler gerçek durumdan uzaktır ve durumu dramatize eder. Kullanılan ifadeler gerçek durumu olduğundan daha etkileyici ve güçlü kılmak için abartılmıştır. Bu, Gülsarı'nın direncinin ve atın gücünün altını çizmek için kullanılan kasıtlı bir anlatım şeklidir. Duygusal bir etki yaratmak için ifadelerin gerçeklikten sapması, nitelik ilkesinin ihlal edilmesine yol açmaktadır.

11. Çoro ve Tanabay uzun bir aradan sonra karşılaşır fakat Çoro'nun artık hastalığı artmış ve yaşlanmıştır. Kendisine kıyasla Tanabay'ı daha genç görünce şu sözleri kullanır:

“‘Bakıyorum da sen hiç kocamıyorsun, Tanabay. Seninle ne zamandan beri görüşmüyoruz? Bahardan beri mi? Kımız ve dağ havası ne demek, gör işte! Ben günden güne çöküyorum. Hoş, yaş da ilerledi ya...’” (Aytmatov, 2021a: 129)

Çoro, Tanabay'a “Bakıyorum da sen hiç kocamıyorsun,” diyerek Tanabay'ın yaşlanmadığını sezdiren bir ifade kullanıyor. Gerçekte hiç kimse yaşlanma sürecini durduramaz, ancak bu sözlerle durumu yanlış yansıtarak Tanabay'a iltifat etmektedir.

Nitelik ilkesi, konuşmacının doğru ve dürüst olmasını, yalnızca doğrulanabilir bilgiye sahipse konuşmasını gerektirir. Ancak burada Çoro, gerçeği abartarak ve durumu

olduğundan daha olumlu bir şekilde sunarak nitelik ilkesini ihlal etmektedir. Bu abartılar, Tanabay’a dostça ve içten bir iltifat olarak tasarlandığından, bilinçli bir anlatım tercihidir.

12. Çoro ile Tanabay arasında geçen bu sohbette Çoro kendi oğlu hakkında konuşurken Tanabay’ın eski zihniyeti hakkında eleştiride bulunuyor:

“Fakültenin ikinci sınıfında bu yıl. Görünüşe bakılırsa iyi okuyor. Senin gençlere pek güvenin yok ama bizim oğlanı göz önünde bulundurursak gençlik kötü yetişmiyor. Onun anlattıklarına göre okuldaki çocukların hepsi de çalışkanmış. Göreceğiz zamanla. Yalnız, gençlerin bizden daha aydın yetiştikleri, geleceği düşündükleri belli.” (Aytmatov, 2021a: 134)

Çoro “Senin gençlere pek güvenin yok ama bizim oğlanı göz önünde bulundurursak gençlik kötü yetişmiyor” ve “gençlerin bizden daha aydın yetiştikleri, geleceği düşündükleri belli” diyerek genellemeler yapmakta ve bu genellemeleri kanıtlanabilir bilgiler olmadan ifade etmektedir. Bu tür ifadeler, durumu olduğundan daha olumlu göstermek için genelleme yapar ve gerçeği doğru bir şekilde yansıtmaz.

Çoro’nun gençlerin geleceğe ve yetişme tarzlarına ilişkin düşüncelerini abartılı ve kesin ifadelerle dile getirmekte, gerçekçi ve nesnel bir yaklaşım sergilemeden durumu olumlu bir ışık altında tasvir etmektedir. Bu durum, söylenenlerin doğruluğuna dair yeterli kanıt olmadığı ve gerçeği abartma eğilimi olduğu için, nitelik ilkesinin ihlaline yol açmaktadır.

13. Uzun bir aradan sonra atı Gülsarı ile kavuşan Tanabay, onunla sohbet ederek özlem gideriyor:

“‘Hadi, hadi, iyi gördüm seni! Göğsün de iyice genişlemiş. Çok koşuyorsun anlaşılan. O zaman çok mu canın yandı? Biliyorum... Neyse, gene iyi ellere düştün. Azmazsan işin tıkrında demektir.’” (Aytmatov, 2021a: 136)

Tanabay şöyle diyor: “Göğsün gerçekten genişlemiş. Çok koşuyor gibisin. O zaman çok acıyor muydu? Biliyorum...” diyerek atın fiziksel ve duygusal durumunu insani bir dille değerlendirmektedir. Bu ifadeler gerçeği yansıtmaz; atın duygusal veya fiziksel acısını anlamak mümkün değildir, ancak konuşmacı bunu kesin bir bilgiymiş gibi ifade eder.

Atın acısını ve fiziksel durumunu insanlaştırması gerçekçi olmayan ve abartılı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Dolayısıyla, söylenenlerin doğruluğuna dair yeterli kanıt bulunmaması ve ifadelerin abartılı olması, nitelik ilkesinin ihlalidir.

14. Toplantıda Tanabay’a istediklerini söyletmişlerdir. Tanabay sadece ne olduğunu şaşırmış ve olanlara olumlu bakmaya çalışıyordur:

“Biz hazır açılmış yollardan yürümüyoruz, yolumuzu kendimiz açacağız.” 1939’dan beri açtıkları yolu şöyle bir düşünecek olsalar ona hak vermemek elde değildi, inişler, çıkışlar; gene çıkışlar... Sanıldığı kadar kolay bir iş miydi kooperatif çiftliğini işletmek? ... Her güçlüğün sonunda ‘İşte geldik, işte düzlüğe çıktık’ diyordu, fakat çiftliğin eksikleri bitmek bilmiyordu.

Ne yapalım, çalışmak gerekiyordu. Onlar da çalışacaklardı.” (Aytmatov, 2021a: 140)

“Biz hazır açılmış yollardan yürümüyoruz, yolumuzu kendimiz açacağız” ifadesi durumun gerçekliğini kanıtlamamakta ve olduğundan daha zor ve zahmetli görünmesine neden olmaktadır. Mücadeleleri ve zorlukları daha dramatik bir şekilde sunar. Bir kooperatif çiftliği işletmenin zorlukları abartılarak olduğundan daha zorlu bir mücadele gibi gösterilmektedir. Bu, gerçeği çarpıtmak ve okuyucuya daha duygusal bir etki vermek için kasıtlı bir stratejidir bu yüzden nitelik ilkesini ihlal eder.

15. Hayvancılık işinde durumlar kötüye gider. Çünkü artık kış gelmiştir ve kış mevsimi çobanlar tarafından sevilmiyordu. Genç bir çoban olan Bektay sözünü esirgemeyen ve kendi doğrularını açıkça dile getiren biridir:

“Zararı var mı, yok mu, orasını ben bilirim. Yalnız senin gibi adamlardan hoşlanmıyorum işte! Kendinizi ezdirdiniz, vara yoğa ‘Yaşa! Varol!’ çektiniz. Kendiniz insanca yaşam görmediğiniz gibi bize de göstermek istemiyorsunuz.”

...

‘Bana bak delikanlı, fazla ileri gidiyorsun! Beni örnek vererek aklının ermediği işlere karışma! Ezilen sen değilsin, biziz! Üstelik acı mıyoruz ezildiğimize. Bunu yaptık sa sizler için yaptık. O zaman ezilmemiş olsaydık şimdi nasıl konuşacağını pek merak ediyorum. Bırak sinemaya gitmeyi, gazete okumayı, bunların adını bile bilmezdin, ulan! Çünkü köleden başka bir şey olmayacaktın!’” (Aytmatov, 2021a: 147-148)

Bektay ve Tanabay arasındaki bu diyalogda ifadeler yeterli kanıt olmadan dile getirilmiştir. Özellikle, *“Kendiniz insanca yaşam görmediğiniz gibi bize de göstermek istemiyorsunuz”* ve *“Bırak sinemaya gitmeyi, gazete okumayı, bunların adını bile bilmezdin, ulan! Çünkü köleden başka bir şey olmayacaktın!”* Kullanılan ifadeler gerçekçi olmaktan ziyade, suçlayıcı ve aşağılayıcı bir dil kullanarak durumu abartmaktadır. Bu abartılı ve sert ifadeler konuşmanın duygusal bir patlamaya dönüşmesine, nesnellikten uzaklaşmasına ve dolayısıyla nitelik ilkesinin ihlal edilmesine neden olmaktadır.

Bu ihlal, karakterlerin karşılıklı öfkelerini, hayal kırıklıklarını ve birbirleriyle olan çatışmalarını daha güçlü bir şekilde ifade etmek için bilinçli olarak kullanılmıştır. Ancak, ifadelerin doğruluğu konusunda kesinlik olmaması ve durumun dramatize edilmesi, nitelik ilkesinin ihlal edildiğini göstermektedir.

16. Hayvancılık müdürü Tanabay’ı kışkırtır ve Tanabay sadece üzerine yürümüştür. Fakat müdürü durumu farklı yansıtır.

“Madrabaz herif elleriyle yüzünü kapatıp hüngür hüngür ağlamaya başlamasın mı?”

...

‘... Benden hiçbir şey beklemeyin. Bu işe girmemeliymişim, çok kötü ettim başıma müdürlük görevi sarmakla!’

Saf adamdı Tanabay. Ağlayıp sızlayarak uzaklaşan hayvancılık müdürünün arkasından ağzı bir karış açık kaldı. İbrahim ondan sonra buralarda bir daha görünür mü?” (Aytmatov, 2021a: 163)

Hayvancılık müdürü, *“Benden hiçbir şey beklemeyin. Bu işe girmemeliymişim, çok kötü ettim başıma müdürlük görevi sarmakla!”* diyerek çaresizliğini ve pişmanlığını ifade etmektedir. Yöneticinin Tanabay’ın üzerine yürümesiyle, ellerini yüzüne kapatıp ağlaması ve ardından bu ifadeleri kullanması, durumun gerçekliğini dramatize ederek duygusal bir abartı yaratmaktadır.

Müdürün eylemleri ve sözleri, kendisini mağdur göstermek ve durumu dramatize etmek için gerçekliği çarpıtmaktadır. Müdür, sorumluluklarını ve başarısızlığını kabul ederken bile durumu abartmakta ve sahte bir pişmanlık göstermektedir. Gerçek durumu

olduğu gibi sunmak yerine daha etkileyici ve dramatik bir şekilde sunmayı tercih ettiği için nitelik ilkesini ihlal etmektedir.

17. Çiftlikte artık hayvanlar ölmeye başlar. Yöneticiler yeterli desteği sağlamamaktadır ve bakımsızlıktan çiftlikler kışın zorluklarına katlanamamaktadır:

“Niye oluyor bunlar? Kim ne elde ediyor bundan? Doğru dürüst koruyamadıktan sonra, ne diye koyun yetiştirmeye kalkıyoruz? Bütün olanlarda suç kimin? Hadi, söyle, suç kimin? Sen ve senin gibiler gevezelikten başka ne yapıyorsunuz? Yurdu kalkındıracaktınız, çağdaş uygarlığa yetişip geçecektiniz... Peki! Nedir bu bol keseden atmalar, süslü püslü konuşmalar! Yurdu kalkındıracağınıza gelin de şu ölü kuzuyu yerden kaldırın! Su birikintisinde can veren şu koyunu götürün de atın! Gelin, nasıl bir adam olduğunuzu gösterin!” (Aytmatov, 2021a: 167)

Tanabay hayal kırıklığını ve öfkesini son derece hüznü bir şekilde ifade etmekte, *“Yurdu kalkındıracağınıza gelin de şu ölü kuzuyu yerden kaldırın!”* ve *“Nedir bu bol keseden atmalar, süslü püslü konuşmalar!”* gibi ifadeler kullanmaktadır. İddiaları gerçek durumu yansıtmaktan ziyade karşı tarafı suçlamak ve sorumluluklarından dolayı küçük düşürmek içindir.

Karşı tarafın açıklamalarını *“bol keseden atmalar”* ve *“süslü püslü konuşmalar”* olarak nitelendirmesi, durumu dramatize etmek ve suçlamalarının etkisini arttırmak içindir. Bu tür ifadeler, gerçeği yansıtsa bile durumu olduğundan daha kötü gösterdikleri için nitelik ilkesini ihlal etmektedir.

18. Artık işler berbat olur ve Tanabay'ın yanına gidip yaptığı işin yolunda gitmediği hakkında sert bir dille konuşur. Çünkü en başından bu işi Tanabay kabul etmiştir:

“Gelme arkandan! Artık kendin düşün çaresini! Benim insanca yaşamaktan başka düşüncem yok. Başkasından neyim eksik? Ben de herkes gibi kentte bir iş tutar, üç beş kuruş kazanırım. Ne diye şu koyunlarla ömrümü tüketecekmişim? Yem yok, barınak, çadır diye bir şey yok! Gelme diyorum sana! Git de hayvan pislikleri içinde debelenmene bak sen! Bak şu haline, neye dönmüşsün! Bu gidişle çok sürmez, geberirsin. Zaten az bile böylesi sana. Kendin yetmiyormuşsun gibi bir de herkese çağrı yapar, arkandan başkalarını sürüklersin. Nah sana! Benden bu kadar, tamam!” (Aytmatov, 2021a: 183)

Bektay'ın öfkeli ve aşağılayıcı ifadeleri şu şekilde sezdirilmektedir: “Bu gidişle çok sürmez, geberirsin. Zaten az bile böylesi sana” gibi gerçeği tam olarak yansıtmayan, öfke ve hayal kırıklığını abartılı bir şekilde ifade eden ifadeler kullanmıştır.

Bektay'ın sert tepkileri gerçeği çarpıtmakta ve durumu olduğundan daha kötü göstermektedir. Konuşmanın amacı diğer kişiyi suçlamak ve küçük düşürmek olduğu için ifadeler objektif olmaktan uzaklaşır. Bu tür abartılı ve duygusal ifadeler, konuşmacının hissettiği öfke ve hayal kırıklığını daha güçlü bir şekilde yansıtmak için kullanılmış olabilir. Ancak, ifadeler abartılı ve yanıltıcı bir şekilde sunulduğunda, nitelik ilkesini ihlal etmiş olurlar.

19. Tanabay Hayvancılık müdürü ile tartışmasından sonra mahkemeye çıkarılır:

“*Sayın yönetim kurulu üyeleri!*

...

Bakın, Bekasov'un hakkımda kullandığı şu ifadeye: 'Meşin palto giymiş yeni sömürgeci!' Meşin paltoyu bir kenara bırakalım, Bekasov'un sözlerine göre ben, yeni bir Sovyet yurttaşı, komünist bir devlet memuru olarak yeni bir tip sömürgeci, halkı soyan, halkın sırtından geçinen bir asalak oluyorum. Bu sözün arkasında neler yattığını anlıyorum musunuz, bilemem!'” (Aytmatov, 2021a: 201)

Sekizbayev, Bekasov'un “*meşin palto giymiş yeni sömürgeci*” ifadesini alarak, bu ifadenin altında yatan anlamları sorgulamakta ve durumun ciddiyetini abartmaktadır. Bekasov'un sözlerini doğrudan ve nesnel bir şekilde ele almak yerine, onları aşırı yorumlar ve durumu dramatize ederek sanki “*yeni bir tip sömürgeci*” olarak tanımlanmış gibi gösterir.

Bekasov'un sözleri gerçeğe dayalı değildir ve Sekizbayev'in sözleri bunların altında büyük bir suçlama olduğunu sezdirir. Gerçeği çarpıtarak durumu gerçekte olduğundan daha karmaşık ve tehdit edici hale getirir. Bu abartma ve dramatizasyon, gerçeklikten kopuk duygusal bir etki yaratmak için kullanıldığından, nitelik ilkesini ihlal etmektedir.

1.4. NİCELİK İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Nicelik ilkesi konuşma içerisinde verilen bilginin yeterli miktarda olmasına odaklanır. Buna göre konuşmacı ne fazla konuşmalı ne de az konuşmalı. Gereksiz ayrıntılardan uzak bir konuşma olmasını ve karşı tarafın verilen bilgiyi kolayca alması

açısından bu ilkenin ihlal edilmemesi önemlidir. Biz bu ilkenin ihlal edilip edilmediğini incelerken şu kuralları izleyeceğiz;

- Bilgi az mı verilmiş çok mu verilmiş?
- Detaylar ile konu uzatılmış mı?

Bu iki soru bu ilkenin ihlal edilip edilmediği konusunda bize yardımcı olacaktır.

1. Tanabay burada Gülsarı ile geçmişte yaşadıkları maceraları ve onunla gezmelerini anımsıyor:

“Gerçekten de bazı günler onu çevirdikleri olurdu. El ele tutuşup yolunu keserlerdi. Ne olacak kadın milleti...”

‘Söyle bakalım, bize ne zaman kımız getireceksin?’

‘Bizim sabahtan akşama dek tarlalarda canımız çıksın, sen atınla gez! Hak mı bu?’

‘Sizi tutan mı var, ne diye yolkıcılık yapıyorsunuz? Yalnız, kocalarınıza söyleyin de kendilerine başka karı bulsunlar. Çünkü dağ başında donar kalırsınız.’

‘Ya, demek öyle!’” (Aytmatov, 2021a: 49)

Kadınlar Tanabay’dan doğrudan bir cevap ve isteklerine uygun bir yanıt beklerken, Tanabay sorularına çok fazla ayrıntı ve alakasız bilgilerle yanıt veriyor. *“Sizi tutan mı var, ne diye yolkıcılık yapıyorsunuz?”* ve *“Yalnız, kocalarınıza söyleyin de kendilerine başka karı bulsunlar”* gibi ifadeler soruya gereğinden fazla bilgi ekleyerek ve konudan uzaklaşarak yanıt verir.

Nicelik ilkesinde konuşmanın ne çok fazla ne de çok az olmak üzere yeterli bilgi vermesi gerekir. Tanabay’ın yanıtı, kadınların beklentilerine doğrudan yanıt vermek yerine gereksiz ve ilgisiz ayrıntılarla dolu olduğu için bu nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

1. Halk şenliklerinde yarışacak olan Gülsarı, daha önce hiç yarışmamıştır ve bu yarışa hazır değildir:

“Oyunların baş yöneticisi, ‘Halkın hayır duasını alın!’ diye bağırdı.

...

Onlar ellerini havaya kaldırdıkları sırada hep bir ağızdan ‘Amiiin!’ haykırışı yükseldi dört bir yandan. Yüzlerce el alınlara konuldu, avuçlar aşağı inerken yüzler sıvazlandı. Sanki yağmur suları akıyordu yüzlerden aşağı...

“Dört nala koşmasını bilmediği için yalnız Gülsarı rahvanla gidiyordu. Rahvan at oluşu onun hem zayıf hem de güçlü yanıydı.” (Aytmatov, 2021a: 60-61)

Oyunların baş yöneticisi tarafından okunan dua ve ardından halkın toplu olarak haykırması gibi sahneler ayrıntılı olarak anlatılır. Ancak anlatının sonlarına doğru Gülsarı’nın şahlanan bir at olmasındaki güçlü ve zayıf yönleri hakkında ek bilgiler verilir. Bu bilgiler mevcut dua sahnesinden sonra fazla ayrıntılıdır ve odağı dağıtmaktadır.

Bu durum, okuyucunun dikkatini başka bir konuya yönelttiği için nicelik ilkesini ihlal etmektedir. Bu şekilde bir anlatım, Gülsarı’nın yarıştaki performansını ve atın özelliklerini vurgulayarak hikâyenin dramatik etkisini artırmayı amaçlamıştır.

2. Yarış devam etmektedir ve burada yarışın gidişatı anlatılırken görüyoruz ki konuşma arasına farklı detaylar eklenmiştir ve Kazak ile Kırgız konuşmaya başladıklarında konuşmalarında bilgi eksikliği vardır:

“Kestane doru aygırı deli gibi süren Kazak, kaptığı keçi gövdesi üzengisinin altında, sallana sallana batan güneşe doğru hızla yol alıyordu. Sanki biraz daha gitse bu alev alev yanan güneşin içine dalarak orada kırmızı bir duman olup uçacak sanırdınız.

“Gülsarı güneşin sarktığı topraklara doğru seğirtti; az sonra ardındaki bağrışmalar, nal sesleri gerilerde kalarak kestane doruyla arasındaki uzaklık kısalmaya başladı.”

‘Sıkı tut, Kazak kardeş!’ diye bağırdı.

‘Hadi oradan, komşu, keçiye kaptırmam sana!’ dedi öteki.” (Aytmatov, 2021a: 67-68)

Kazak ve Tanabay arasındaki konuşma şu şekilde ilerliyor; *“Sıkı tutun Kazak kardeş!”* Diğer sürücü ise *“Hadi oradan, komşu, keçiye kaptırmam sana!”*

Bu diyalogda her iki taraf da çok kısa ve belirsiz ifadeler kullanır. Konuşmanın bağlamı ve mücadelenin yoğunluğu göz önüne alındığında, ifadeler oldukça yüzeysel ve muğlak kalmaktadır. Her iki karakter de duygularını ve niyetlerini tam olarak ifade etmek

yerine, mücadeleye devam ederken basit ve dolaylı ifadelerle yetiniyor. Bu muğlaklık, yarışın gerilimini ve rekabetini yansıtmak için bilinçli olarak seçilmiş olabilir, ancak yine de bilgi eksikliği, nicelik ilkesinin ihlalidir.

3. Kazaklar ile yapılan yarışma bitmiştir. Yazar aralarındaki rekabete rağmen kardeşliklerine değinmeyi unutmamıştır:

“Ne onun, ne de kula atın kıpırdayacak güçleri kalmamıştı. Onlara eşlik eden yiğitler olmasa bir adım bile ilerleyemezlerdi. Herhalde insanlar eski günlerde savaş ganimetlerini böyle kaçırlar, yaralı savaşçıları düşmana tutsak düşmekten böyle kurtarırlardı.

Kazaklar ırmağın öbür yakasında kaldılar.

‘Oyun için teşekkür ederiz!’ diye bağırdı Kırgızlar.

Onlar da, ‘Esen kalın! Güze gene karşılaşacağız!’ diyerek atlarını geriye çevirdiler.” (Aytmatov, 2021a: 71)

Kazaklar ve Kırgızlar arasındaki diyalog oldukça kısa ve yüzeyseldir. Karşılıklı olarak verilen “Oyun için teşekkür ederiz!” ve “Esen kalın! Güze gene karşılaşacağız!” gibi ifadeler çok az bilgi içermekte ve mücadelenin ve zaferin önemine kıyasla oldukça basit tutulmaktadır.

İki taraf arasındaki diyalog, olayların ve duyguların yoğunluğunu yeterince ifade edemeyecek kadar kısadır. Bu netlik eksikliği, diyalogun rekabetin tüm derinliğini ve ruhunu yakalayamadığını sezdiriyor. İfadelerin basit ve kısa olması, karakterlerin kavgadan sonraki duygusal durumlarını ve aralarındaki saygıyı vurgulamak için bilinçli olarak seçilmiş olabilir, ancak yine de verilen bilgilerin yüzeyselliği nedeniyle nicelik ilkesi ihlal edilmektedir.

4. İbrahim’in Gülsarı’yı kısırlaştırmak istemesi ve Gülsarı’nın sürekli bir dişi peşinden koşmasından kaynaklıdır. Fakat İbrahim bunu biraz da Tanabay’ın canını yakmak için yapıyor:

“İbrahim ellerini birbirine sürterek keyifle ‘Tamam, Corokul Aldanoviç, bundan sonra işler düzene girecek,’ dedi. ‘Artık bir daha kaçmaz, Tanabay’a gelince, aldırmayın siz ona, boş verin. O her zaman böyle yapar. Kardeşine acımadı, ağadır diye Sibirya’ya sürgün ettirdi. Kimsenin iyiliğini istemez o adam.” (Aytmatov, 2021a: 117-118)

İbrahim'in Tanabay hakkında konuşurken verdiği bilgiler aslında durumu gereksiz ayrıntılarla dolduruyor. İbrahim gereksiz yere Tanabay'a yönelik kişisel eleştirilerini ve geçmişte kardeşine nasıl davrandığını gündeme getirmektedir ve bu ana konuyla ilgisi olmayan fazladan bir bilgidir. İbrahim, Tanabay'ın karakteri hakkında çok sayıda gereksiz ayrıntı vererek konuşmanın odağından uzaklaşmakta ve dolayısıyla nicelik ilkesini ihlal etmektedir. İbrahim'in Tanabay'a yönelik eleştirileri ana konudan uzaklaşarak kişisel bir değerlendirmeye dönüşmekte ve gereksiz bir bilgi yüklemesi yaratmaktadır. Bu aynı zamanda İbrahim'in Tanabay'ı itibarsızlaştırmak ve gözden düşürmek için durumu manipüle etme girişimidir.

5. Gülsarı'nın kısırlaştırıldığını gören Tanabay çok üzülür ve Başkan'ı kötülemeye başlar:

“Peki, şimdi neydi durumları? Savaş biteli yıllar olmuştu, ama köhne obayı durmadan yamamaları gibi, ilk düzeni ayakta tutmaya çalışıyorlardı. Bir deliği kapatayım derken başka taraftan yeni delikler açılıyordu. Ama neden? Bir zamanlar kendi öz malımız olan çiftlik neden şimdi yabancı geliyor bize? Toplantılarda alınan kararlar değişmez yasa gibiydi o zamanlar. Kendileri koydukları için herkes uyuyordu yasalara. Şimdi öyle miydi ya? Toplantılar hep gevezelikle geçiyordu. Kimsenin kimseye aldıracağı yoktu. Üyeler değil de dışarıdan başkaları yönetiyordu sanki kooperatifi. Çiftliği çekip çevirmeyi sanki iyi beceriyordu. Bir oraya, bir buraya çekiyorlar, bir türlü düzen tutturamıyorlardı. İnsanların yüzüne bakamaz olmuştu Tanabay. ‘Ee, söyle bakalım, arkadaş! Partiye girdin, kooperatif çiftliğini başlattın, en çok sen bağırıp çağırdın. İşler niye böyle ters gidiyor?’” (Aytmatov, 2021a: 125)

Tanabay'ın mevcut durum hakkındaki düşünceleri ve iç sorgulamaları aşırı ayrıntılı ve uzun bir şekilde ifade ediliyor. Kooperatif çiftliğinin neden başarısız olduğuna dair düşüncelerini ifade ederken, gereksiz ayrıntılarla dolduruyor ve asıl meseleye odaklanmak yerine genel durumu tanımlamak için zaman harcıyor. Nicelik ilkesi özellikle toplantılardaki konuşmalar, çiftliğin yönetimi ve geçmişe duyulan nostalji hakkında çok fazla ayrıntı verilerek ihlal ediliyor. Bu ayrıntılar anlatının etkisini güçlendirmek için kasıtlı olarak kullanılmış olabilir, ancak aşırı bilgi miktarı nedeniyle bu ilke ihlal edilmiştir.

6. Tanabay ile Çoro buluşurlar. Gülsarı'yı artık Çoro'nun sürdüğüne bir hayli seviniyor Tanabay ve bu sevinçle eski günleri yad etmeye başlıyor:

“‘Anımsar mısın, Çoro, mitingden sonra bir buçuk tonluk kamyona tıklım tıklım dolmuştuk. Elimde kızıl bayrakla şoför koltuğunun yanında dikiliyordum ben de. Tam bir bayram havası esiyordu. Hiçbir işimiz olmadığı halde köyün istasyonuna, oradan ta Kazakistan’a gitmiştik. İstasyon parkında bira içmiştik hep birlikte. Giderken gelirken yol boyunca türküler söylemiştik. O babayiğitlerden kaç kişi sağ şimdi? Savaş alanlarında öldü çoğu. Anımsıyorum da geceleyin bile bırakamamıştım elimden kızıl bayrağı. Sanki karanlıkta herkes görecekmış gibi... Elimden bırakmak istemediğim şey öz bayrağımdı çünkü Sesim kısıluncaya dek türkü söylemiştim. Şimdi ne diye devrim türkülerini söylemiyoruz Çoro?’

‘Yaşlanıyoruz, Tanabay. Türkü söylemek neyimize bizim?’” (Aytmatov, 2021a: 132-133)

Tanabay ve Çoro arasındaki konuşma geçmiş mitinglerin anıları ve devrim şarkılarıyla başlıyor, ancak Tanabay gereksiz yere çok fazla bilgi ekliyor ve geçmişte bayrak taşıma anılarını, devrim şarkılarını ve oğlunun okul deneyimlerini anlatırken konuyu uzatıyor. Bu ekstra ayrıntılar, konuşmanın ana temasını desteklemek yerine, diyalogun akışını zorlaştırıyor.

Bu nedenle, Tanabay’ın anlatısı gereksiz ve dolaylı olduğu için nicelik ilkesini ihlal etmektedir. Bu ihlal, Tanabay’ın içsel hayal kırıklıklarını, ideallerinin değişimini ve toplumdaki yozlaşmayı daha derinlemesine ifade etme çabasıdır.

7. Tanabay’a beklenmedik bir iş gelir ve Tanabay bu iş hakkında yeterli bilgiye sahip değildir, ancak görünen o ki Tanabay bu iş hakkında bilgili olsa da olmasa da yapmak zorunda:

“‘Bir komünist olarak hayvancılıkta geri kalmış bir bölgeye, koyun sürülerinden birinin başına geçmeye karar verdiğini söylersin.’

‘Hepsi bu kadar mı?’

‘Ne demek hepsi bu kadar mı? Üzerine düşen görevleri anlatırsın bir, bir... Parti ve halkın önünde her yüz koyundan yüz on kuzu alma, koyun başına üç kilo yün kırpma konusunda güvence veriyorum gibi laflar edersin.’

‘Sürüyü görmeden nasıl söylerim bunları?’

...

‘Ama ben onlarla görüşmedim ki! Bakalım kendileri ne diyecekler?’

‘Gene aynı sözler! Tuhaf adamsın be Tanabay! Onlarla görüşmen pek mi gerekli? Görüşsen ne fark eder ki? Korkma, çocuklar bir yere kaçamazlar. Sana bunları seçtik, karar verildi, oldu bitti.’” (Aytmatov, 2021a: 138)

Tanabay’ın “Sürüyü görmeden nasıl söylerim bunları?” sorusuna verilen cevaplarda ve görevlerinin detaylandırılmasında çok fazla bilgi veriliyor ya da açıklamalar eksik bırakılıyor. Çoro, Tanabay’a görevini açıklarken bazı ifadeleri muğlak bırakıyor veya gereksiz ayrıntılarla dolduruyor, bu da konuşmanın odağını dağıtıyor. Tanabay’ın görev ve sorumluluklarına ilişkin bilgiler ya çok ayrıntılı ya da eksik olduğu için bu ilke ihlal edilmiştir. Çoro’nun Tanabay’a “*Sen sadece beğendiğin koyunları seç*” gibi yüzeysel ifadeler kullanması ve Tanabay’ın çoban yardımcısıyla ilgili endişelerinin net olmaması konuşmayı daha da muğlak hale getiriyor. Bu durum Tanabay’ın öfkesinin artmasına neden olurken, konuşmanın gereksiz yere uzaması ve eksik bilgilerle dolu olması nicelik ilkesini ihlal ediyor.

8. Kooperatifteki toplantıdan dönerken derin düşüncelere dalar Tanabay, nasıl olur da bu işi bu kadar eksik bilgi ve net olmayan vaadlerle kabul ettiğini düşünmeye başlar:

“Bakalım şimdi de koyun sürüsü çıkmıştı başına. Caydar bu işe ne diyecekti? Daha fırsatını bulup mağazaya gidememiş, kızlara bir avuç şeker alamamıştı. Ya toplantıda verdiği sözlere ne demeli? Yüz koyundan yüz on kuzu almak, koyun başına üç kilo yapağı çıkarmak kolay mıydı? Kuzular doğacak, sonra bakılıp büyütülecekti. Oysa yağmuru, rüzgârı, ayazı... Hepsi, hepsi bu işe karşıydı. Ya yün işi? Bir yün telini eline al da bak bakalım, o incecik tüyü güçlülükle görürsün. Üflesen uçar gider. Böylesinden kilolarca toplamak kolay mı? Vay anam vay, altın getiren kilolar! Bir nice insanın yünün nasıl elde edildiğinden haberi bile yoktu.

Nasıl olmuş da Çoro onu kandırılmış, aklını çelmişti? ‘Hadi, çık da konuş. Yalnız kısa olsun, kendi görevlerin dışında bir şeyden söz etme. Yapacağın işleri anlatmaktan fazlasına karışma.’” (Aytmatov, 2021a: 140)

Tanabay’ın içsel düşünceleri çok fazla ayrıntıya girmekte, koyun sürüsüyle ilgili görevlerini ve zorluklarını çok fazla detaylandırmaktadır. “*Yüz koyundan yüz on kuzu almak, koyun başına üç kilo yapağı çıkarmak kolay mıydı?*” ve “*Bir yün telini eline al da bak bakalım, o incecik tüyü güçlülükle görürsün. Üflesen uçar gider*” Tanabay düşüncelerini ve karşılaştığı zorlukları aşırı ayrıntılı bir şekilde anlatmakta ve gereğinden

fazla bilgi vererek konuşmayı uzatmaktadır. Bu ekstra ayrıntılar Tanabay’ın görevlerinin ve karşılaştığı sorunların büyüklüğünü vurgulamayı amaçlıyor olabilir, ancak yine de anlatının odağından uzaklaştıkları ve aşırı bilgi yüklemesi yarattıkları için nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

9. Hayvanları ölmeye başlayan Tanabay’ın işleri iyiye gitmemektedir:

“Hoşça kalın, Tanabay Amca. Söyleyeceğiniz bir şey varsa iletelim.”

‘Ben şimdi ne söyleyeyim?’” (Aytmatov, 2021a: 172)

Tanabay’ın *“Ben şimdi ne söyleyeyim?”* ifadesi, doğrudan bir cevap vermekten kaçınarak çok az bilgi sunmaktadır. Karşısındakine iletilmek istenen bir mesaj olup olmadığı sorulduğunda, Tanabay cevabını yetersiz bir şekilde ifade etmektedir.

Tanabay’ın cevabı yetersiz kalıyor çünkü soruya doğrudan ve anlamlı bir bilgi sağlamıyor. Muhatabı somut bir cevap beklerken, bu ifade Tanabay’ın duygusal karmaşasını ve ne söyleyeceğini bilemediği bir anı yansıtmak için kasıtlı olarak kullanılmıştır, ancak yine de yeterli bilgi sağlanmadığı için nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

10. Bazı durumlar yükselirken Tanabay hep düşünüyor. Bu düşüşler ona sürekli geçmişini anımsatıyor ve bu da konuşmalar arasında fazla veya eksik bilgilere yol açıyor:

“Caydar da onunla birlikte ağlıyordu şimdi. Bir yandan da, ‘Ağlama, kendine gel,’ diye yatıştırmaya çalışıyordu kocasını. Yatışmak bilmiyordu Tanabay. İki yana sallana sallana durmadan ağlıyordu. Caydar kocasının ağladığını daha önce hiç görmemişti.

...

‘Varsınlar cezalandırsınlar beni. Başkalarına yararı dokunur belki. Şu çobanlar ne yapıyorlar, nasıl yaşıyorlar, bu adamların dertleri var mı diye dönerler de bakarlar belki...’” (Aytmatov, 2021a: 198)

Tanabay’ın ağlaması ve iç çatışması, *“Varsınlar cezalandırsınlar beni. Başkalarına yararı dokunur belki...”* fazla ayrıntılı anlatı ile uzatılır. Ancak burada, Tanabay’ın duygusal tepkisi ve düşünceleri aşırı açıklanarak anlatının odağından uzaklaştırılmış ve ayrıntılarla uzatılmıştır. Amaç Tanabay’ın içsel duygusal yoğunluğunu ve çaresizliğini derinlemesine betimlemek olsa da bu ayrıntılar aslında durumu karmaşılaştırıyor ve nicelik ilkesini ihlal ediyor.

11. Tanabay artık vazgeçmektedir, yaşanan tüm şeyler ona ağır geliyor ve bununla baş edemiyor. Burada Tanabay'ın artık tükendiğini görüyoruz:

“Fakat Tanabay, yediği darbelerden ezilmiş, şaşırılmış bir durumda, kimseyi dinlemiyordu. Kafasında gene hep aynı sorular vardı: ‘Yaşamıma yön veren şeylerle kim ilgileniyor? Kuzu ağıllarına, sürülere burada kimsenin aldıracağı yok. Ah, benim aptal kafam! Çiftlik uğruna, koyunlar, kuzular uğruna bütün yaşamımı boşu boşuna harcadım. Fakat hiçbirinin aldıracağı yok buna. Üstelik tehlikeli bir adam olup çıktım. Allah belanızı versin hepinizin! Elinizden geleni ardınıza koymayın! Eğer bundan bir yarar sağlanacaksa zerre kadar acımam. Hadi, durmayın, asın, kesin! Nasıl olsa hepsi aynı kapıya çıkar, istediğinizi yapın bana!’” (Aytmatov, 2021a: 207)

Tanabay'ın duygusal patlamasındaki ifadeler oldukça uzun anlatılmış, ancak durumu açıklamak için fazlasıyla bilgi içermektedir. *“Allah belanızı versin hepinizin!”* ve *‘Hadi, durmayın, asın, kesin!’* gibi aşırı öfkeli ifadeler de Tanabay'ın çaresizliğini ifade ederken uzatılmıştır. Bu aslında daha fazla duygusal etki için durumu dramatize etme amacı taşıyor. Dolayısıyla, Tanabay'ın uzun öfke ve çaresizlik ifadeleri, çok fazla bilgi vererek nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

12. Tanabay, Hayvancılık müdürü ile yaşadığı adil olmayan tartışmadan sonra mahkemeye çıkar:

“‘Ne söyleyebilirim ki! Sonra burası her şeyin anlatılacağı yer değil. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim; ağızımdan çıkan kötü sözlere, amirime el kaldırmama karşın suçlu değilim. Ama bunu açıklayamam size. İşte söyleyeceklerim bu kadar.’

...

Tanabay kula ata yaklaştı, sesle, ‘Unut olanları, Gülsarı, gücenme bana,’ dedi. ‘Sorma, başıma büyük, çok büyük bir felaket geldi.’

Atın boynuna kapandı, birkaç kez hıçkırdı, fakat gelen geçenden utandığı için hıçkırıklarına engel oldu.” (Aytmatov, 2021a: 211)

Tanabay şöyle diyor: *“Yalnız şu kadarını söyleyebilirim; ağızımdan çıkan kötü sözlere, amirime el kaldırmama karşın suçlu değilim. Ama bunu açıklayamam size”* diyor. Durumu açıklamak yerine muğlak ve belirsiz bir ifade kullanıyor. Gerekli detayları vermek yerine bilgi eksik bırakılıyor.

Tanabay önemli bir olayı anlatırken yeterli açıklama yapmamakta ve durumu tam olarak açıklamayı reddetmektedir ve bu durum, diğer kişiye durumu anlaması için gereken bilgiyi sağlamamaktadır.

Böyle belirsiz bir dil Tanabay'ın iç çatışmasını ve duygusal çalkantısını ifade etmek için kullanılmış olabilir. Fakat konuşmaya gerekli bilgi sağlanmayarak, nicelik ilkesi ihlal edilmiştir.

13. Çoro'nun hastalığı gittikçe ilerlemektedir ve arkadaşı ile arasındaki bağı zarar görmüş olduğunu bildiği için de bazı söylemek istediği sözler vardır:

“Her şeyi anlatacağım. İşin iç yüzünü, toplantının nasıl geçtiğini, ne düzenlerin döndüğünü, Tanabay'ı partiden nasıl attıklarını bir bir söyleyeceğim onlara.”

...

Gelenler, ‘Ne var, Çoro? Ne oldu?’ diye soruyorlardı.

‘Yok bir şey, herkes gelince konuşuruz,’ diyordu o da.

Zaman acı, uğultulu damlalar halinde ağır ağır azalıyordu.

Üyelerin hepsi geldikleri zaman parti temsilcisi Çoro Sayakov ayağa kalktı, başından şapkasını çıkardı ve parti genel kurulunu açtığını söyledi.” (Aytmatov, 2021a: 216-217)

Çoro, Tanabay'ın partiden atılma hikâyesini anlatmaya karar verir ve olayları ayrıntılı bir şekilde anlatacağını belirtir. Ancak daha sonra *“Yok bir şey, herkes gelince konuşuruz”* diyerek önemli bilgiyi vermekten kaçınır. Başlangıçta ayrıntılı açıklama yapma niyetini ifade etmesine rağmen, yetersiz bilgi vererek konuşmanın anlamlı bir açıklamasını ertelemeye karar verir. Çoro'nun detaylandırma sözü vermesi ve ardından bu sözünü tutmayarak konuşmayı belirsiz bırakması, gerekli bilgiyi eksik bırakmaktadır. Bu durum, konuşmayı yeterince açıklayıcı kılmadığı için nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

14. Tanabay, Çoro öldükten sonra onun mezarını ziyaret eder ve o oradayken Çoro'nun oğlu Samansur ile karşılaşır:

“Oğlunun tanımadığı, fakat kendisinin yakından tanıyıp bildiği genç Çoro duruyordu karşısında. ‘Tanıyanların hepsi ölene dek insanlar ölmez’ diye bunun için mi söylemişler acaba?” (Aytmatov, 2021a: 231)

Tanabay, Samansur’u gördüğünde, *“Tanıyanların hepsi ölene dek insanlar ölmez”* ifadesini kullanarak olay hakkında çok fazla bilgi ve soyut bir fikir veriyor. Samansur’un varlığına dair basit bir gözlemin yeterli olacağı bir durumda, Tanabay’ın bu felsefi düşüncüyü eklemesi bir fazlalık yaratır ve olayın anlatısını genişletir. Bu da konuşmayı gereksiz yere uzatıyor ve ana noktadan uzaklaştırıyor. Dolayısıyla, Tanabay’ın soyut düşüncesi, durumu açıklamak için gerekli olmayan ek bilgiler sağladığı için nicelik ilkesini ihlal etmektedir.

15. Gülsarı öldükten sonra kendi iç dünyasını artık daha da genişleten Tanabay, fazlaca geçmişini düşünmekten yeni kararlar alır:

“‘Samansur’a yazacağım, Gülsarı’yı anımsıyor musun, diye yazacağım. Nasıl anımsamazsın, babanın parti kimliğini onun sırtında götürdüm. Beni oraya sen gönderdin. Geçen gün Aleksandrovka’dan gelirken öldü kula atım. Sabaha dek başında bekledim, bütün yaşamım gözümün önünden geçti. Sonunda olacağım belli, bir gün ben de Gülsarı gibi ölüveririm. Onun için, oğlum Samansur, partiye dönmeme yardım etmelisin. Şurada fazla bir ömrüm kalmadı. Eskiden neysem, gene o insan olmak istiyorum. Babanın kimlik kartını neden durup dururken benimle parti merkezine gönderdiğini şimdi daha iyi anlıyorum. Onun oğlusun, yaşlı Tanabay Bekasov’u iyi tanırsın...’

...

‘Uç, kuşum uç!’ diye mırıldandı. ‘Kanatların yorulana dek arkadaşlarına yetişmeye çalış.’

Sonra içini çekti.

‘Elveda, Gülsarı!’

Yürüdükçe eski bir türkünün sözleri çalınıyordu kulaklarında (Aytmatov, 2021a: 254-255)

Gülsarı’ya veda ederken Tanabay’ın düşünceleri ve duygusal tepkileri oldukça ayrıntılı ve uzun bir şekilde sunuluyor. *“Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu”* ve kuş metaforu, partiye dönme arzusu ve eski bir türküyeye yapılan atıf gibi bir dizi başka düşünce, durumu anlamak için fazlasıyla bilgi ve ayrıntı sağlıyor.

Kuş metaforu, oğluna yazmayı düşündüğü mektup ve türkünün sözleri duygusal yoğunluğu artırmak için kullanılmış olabilir, ancak anlatımdaki aşırı ayrıntı ana konuyu

uzatmaktadır. Tanabay'ın Gülsarı'yla vedalaşırken yaşadığı duygu ve düşünce yoğunluğunu anlatmak için çok fazla bilgi verilmesi nicelik ilkesini ihlal ediyor.

1.5. NİTELİK VE BAĞINTI İLKELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Nitelik ve bağıntı ilkeleri aynı anda ihlal edilebilir yani bir konuşmacı hem doğruluğu şüpheli hem de alakasız konuşabilir. Böyle bir ihlal iletişimi büyük ölçüde zayıflatır.

1. Burada Çoro'nun Tanabay'ın aceleci olması ile takılır ve kitapta bu bölümde Çoro hakkında “Rahmetli Çoro” diyerek kitabın sonunda Çoro'nun öleceğini de sezdirir:

“Peki, bayırı ötekilerden önce tırmanınca eline ne geçiyor? Hiç! Gene onları bekliyorsun. Dünya devrimini yapsan bile aynı şey olmayacak mı? Sen en önde fırlayacaksın ama oturup ötekileri beklemekten başka yapacak işin kalmayacak.” (Aytmatov, 2021a: 8)

Çoro'nun Tanabay'a söyledikleri, Grice'ın nitelik ve bağıntı ilkesini ihlal ederek çaba ve mücadelenin beyhudeliğini vurguluyor. “*Eline ne geçiyor? Hiç!*” diyerek durumu abartmakta ve gerçekte olduğundan daha olumsuz göstermekte, bu da tamamen doğru ve nesnel bir ifade olmadığı için nitelik ilkesini ihlal etmektedir. Ayrıca, dünya devrimini kişisel bir çaba metaforuyla ilişkilendirerek, konuyla doğrudan bağlantılı olmayan ancak eleştirisini dolaylı olarak ifade eden bir bağlantı kuruyor. Bu da bağıntı ilkesine aykırıdır. Çoro'nun yaklaşımı, sistemin eksikliklerine yönelik hayal kırıklığını ve eleştirisini güçlü bir şekilde ifade etmeyi amaçlamaktadır.

1.6. BAĞINTI VE ÜSLUP İLKESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ ALINTILAR

Aynı cümle aynı anda bu iki ilkeyi ihlal edebilir çünkü bu iki ilke birbirini tamamlamaktadır. Söylenen şeyler aynı anda bağıntılı ve net olmayıp konudan konuya atlayabilir. Bu durum hem üslup hem de bağıntı ilkesini ihlal eder.

1. Çoro yeni bir iş için Tanabay'ın yanına gider ve demircilik işini artık bırakması gerektiği konusunda onu ikna etmeye çalışır.

“Bir başkası olsa demirci dükkanını bırakıp yilkının başına geçmesi için aklını çelemezdi onun. Gelgelelim Çoro eski arkadaşıydı. Bir zamanlar parti gençlik kolundayken herkesi kooperatif çiftliğine üye yazma işiyle birlikte uğraşmışlar, toprak ağalarının çanına ot tıkamışlardı. Tanabay en çok koşturanlarıydı. Malı elinden alınacaklar listesine giren toprak ağalarının gözünün yaşına bakmamıştı.

Çoro onu kandırmak için demirci dükkanına gelmişti. Giriştiği işten çok memnundu, gülümsüyordu.

‘Korkarım, şu çekiç işine kötü alıştın,’ dedi. ‘Elinden bırakamayacağı benzersin.’’ (Aytmatov, 2021a: 22)

Üslup ilkesinin ihlali, Çoro’nun Tanabay’a söylediklerinde ortaya çıkar. Çoro dolaylı ve örtük bir şekilde Tanabay’ın demircilik işine fazla bağlı olduğunu sezdirir: *“Korkarım, şu çekiç işine kötü alıştın,”* diyerek Tanabay’ın yeni işine olan bağlılığını eleştirir. Doğrudan bir eleştiri yerine ima ve dolaylı anlatımla yapılan bu ifadeler konuşmayı belirsiz ve anlaşılmaz kılıyor.

2. Burada Çoro’nun önerilerini dinleyip Torgoy Amca’nın yanına giden Tanabay, Gülsarı’yı almak için anlaşıp. Torgoy Amca Gülsarı’nın özel bir at olduğunu bilmekte ve endişelidir.

“‘Sağ olasın, Torgoy Amca,’ dedi Tanabay. ‘Belli, iyi bir at yetiştirmişsin. Görünce insanın gönlü açılıyor.’

‘Sen de sağ ol, yeğen.’

Sonra birden suratı asıldı, ensesini kaşımaya başladı.

‘Yalnız dikkat et, göz değdirme kula taya. Vakti gelmeden kimseye sözünü etme; bir güzel kızın bir de rahvan atın isteyen çok olur. Gelinlik kız iyi bir kocaya düşerse gonca gül gibi açılır, seyrine doyum olmaz. Ama bir de kötü kocaya vardı mı, sorma gitsin! Gördükçe yüreği sızlar insanın. Üstelik yapılacak iyi bir şey kalmaz. Rahvan at da öyle. Rahvanın iyisi öyle kolay çaptan düşer ki! Koşarken birden kapaklanıverir.’’ (Aytmatov, 2021a: 27)

Bu konuşmadaki en bariz ihlal Grice’ın bağıntı ilkesine aittir. Başlangıçta at hakkında konuşan Torgoy Amca, birdenbire konuyu bir gelinliğin iyi ya da kötü bir kocaya âşık olmasıyla karşılaştırıyor. Bu geçiş, konuşmanın ana konusuyla doğrudan ilgili olmadığı için bağıntı ilkesini ihlal etmektedir. Torgoy Amca’nın dolaylı metaforu, aslında atın hassasiyetini ve değerini vurgulamayı amaçlasa da, konuyla doğrudan bağlantılı olmayan bir metafor kullanarak anlatıyı karmaşıklştırmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Cengiz Aytmatov'un 'Elveda Gülsarı' romanındaki çeşitli alıntılar üzerinde bir sezdirim analizi yaparak metinlerdeki toplumsal ve bireysel mesajları ortaya çıkarmaktır. Sezdirimsel analiz, okuyucunun metinlerde açıkça ifade edilmeyen ancak metnin alt metinleri ve dilin kullanımı yoluyla ima edilen anlamları keşfetmesini sağlar. Bu bağlamda, Sovyet döneminin siyasi ve toplumsal yapısının romana etkilerini incelemek ve bu yapıların bireylerin yaşamlarına yansımalarını ortaya koymak, toplumsal eşitsizlikleri, sınıfsal farklılıkları ve bunların gündelik yaşama etkilerini analiz etmek, karakterlerin bireysel deneyimlerini ve bu deneyimlerin daha geniş toplumsal bağlamda nasıl yorumlanabileceğini araştırmak çalışmanın önemli amaçları arasında yer almaktadır.

Grice'in "Konuşmaya Dayalı Sezdirim" ilkelerinin Cengiz Aytmatov'un *Elveda, Gülsarı* romanı bağlamında incelenmesi, yazarın dil kullanımı ve karakterlerin anlatımının nasıl şekillendiğini daha ayrıntılı olarak anlamamıza yardımcı olmuştur. Grice'in dört temel ilkesi "**nicelik, nitelik, bağıntı ve üslup**" normalde günlük iletişimde net, açık, anlaşılır ve gereksiz bilgiden arınmış bir dil kullanılmasını sağlar. Ancak edebi eserlerde bu ilkelerin ihlali, yazarın sanatını ifade etmek ve karakterlerin karmaşık iç dünyalarını daha derinlemesine göstermek için bilinçli bir strateji haline gelebilir. Bu incelemede, Grice'in ilkelerinin ihlallerinin, Aytmatov'un *Elveda, Gülsarı* romanındaki karakterlerin duygusal derinliğini ve içsel çatışmalarını açığa çıkarmada nasıl bir rol oynadığını gözlemledik.

Nicelik ilkesi açısından yapılan ihlaller, metnin bazı bölümlerinde fazlasıyla detaylı anlatım ve karakterlerin düşünceleriyle olaylar arasında gereksiz bilgi birikimi yaratmıştır. Tanabay'ın Gülsarı'ya veda ederken ya da oğluna yazmayı düşündüğü mektupta, düşüncelerini fazlasıyla uzatması ve olayları gereksiz detaylarla süslemesi, okur açısından metnin temposunu yavaşlatan ve zaman zaman anlatının odağını kaybettiren bir etki yaratır. "Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu" ifadesi, Gülsarı ile olan bağı, yaşlılık ve ölüm üzerine uzun düşüncelere dönüşerek, gereğinden fazla detay sunar. Bu durum, Tanabay'ın yaşadığı derin duygusal karmaşayı daha güçlü bir şekilde yansıtmaya amacını taşısa da, metnin gereksiz ayrıntılarla dolmasına ve anlatının özünden uzaklaşmasına neden olur. Aytmatov, karakterin psikolojik karmaşasını detaylandırarak okuyucuyu bu duygu yoğunluğuna çeker, ancak bu aynı zamanda **nicelik ilkesinin** ihlaline yol açar.

Nitelik ilkesi açısından ise, romanın bazı bölümlerinde gerçekliği abartan, sembolik ve soyut ifadeler kullanılarak olaylar dramatize edilir. Tanabay'ın Gülsarı'ya veda ederken söylediği "Seninle öbür dünyada buluşacağız" ya da "Ben yaşadıkça ölmeyeceksin" gibi ifadeler, karakterin içinde bulunduğu duygusal durumu aşırı dramatize ederek gerçeği çarpıtır. Bu tür sembolik anlatım, karakterin yaşadığı yoğun duygusal bağları daha etkili bir şekilde ifade etmeye yönelik olsa da, gerçekliğin sınırlarını zorlar. Aytmatov'un amacı, Tanabay'ın çaresizliğini ve içsel çöküşünü daha etkileyici bir şekilde yansıtmak olduğundan, bu tür abartılı ifadeler, okuyucuda daha güçlü bir duygusal etki bırakır. Ancak bu ifadeler aynı zamanda **nitelik ilkesinin** ihlaline yol açar, çünkü gerçeklik yerini sembolik bir düzleme bırakır. Grice'in nitelik ilkesi gereği, ifadelerin doğruluğuna ve somutluğuna dikkat edilmesi gerekirken, Aytmatov burada bilinçli olarak bu ilkeyi ihlal eder.

Bağıntı ilkesi ihlalleri, metin boyunca Tanabay'ın düşünceleri arasında mantıksal geçişler olmadan bir konudan diğerine sıçrayarak gerçekleşir. Özellikle Tanabay'ın Gülsarı ile ilgili anıları, partiye geri dönme arzusu ve eski türkülerin hatırlanması gibi bir dizi düşünce, doğrudan bağlantı kurulmadan art arda sunulur. "Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu" ifadesi ile başlayan düşünce, bir anda kuş metaforlarına ve ardından eski bir türkünün sözlerine geçiş yaparak anlatının odak noktasını dağıtır. Tanabay'ın içsel dünyasındaki bu düşünce sıçramaları, olaylar arasında anlamlı bir bağ kurmak yerine, kopuk bir anlatım yaratır. **Bağıntı ilkesi**, konuşmanın veya anlatımın konuya odaklı ve ilgili olmasını gerektirir; burada ise farklı düşünceler arasında mantıksal bir bağ olmaksızın geçiş yapılması, bu ilkenin ihlaline neden olur. Aytmatov'un amacı, Tanabay'ın içsel karmaşasını yansıtmak ve okuyucuya karakterin zihinsel karışıklığını hissettirmektir, ancak bu anlatım şekli, okuyucunun olaylar arasındaki bağlantıyı takip etmesini zorlaştırır ve metnin anlamını bulanıklaştırır.

Üslup ilkesi ihlalleri ise, metnin dolaylı ve sembolik bir üslupla sunulmasından kaynaklanır. Tanabay'ın "Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu" ifadesi ya da "Ben yaşadıkça ölmeyeceksin, Gülsarı" gibi cümleler, doğrudan anlatımdan ziyade dolambaçlı, metaforlarla yüklü bir üslup kullanır. Grice'in üslup ilkesi, konuşmanın veya anlatımın açık, net ve doğrudan olmasını gerektirirken, Aytmatov bu ilkeyi ihlal ederek anlatımı daha dolaylı ve soyut hale getirir. Bu, Tanabay'ın içsel dünyasını ve karakterin yaşadığı duygusal yoğunluğu vurgulamak için kullanılmış olabilir. Ancak, okuyucu açısından anlatımın netliğini zedeler ve metnin doğrudan

anlaşılmasını zorlaştırır. Metaforlarla yüklü bu anlatım, karakterin yaşadığı karmaşık duyguların derinlemesine keşfedilmesine olanak tanısa da, **slup ilkesi** açısından bir ihlali temsil eder.

Bu analiz, edebi eserlerde Grice'in ilkelerinin ihlalinin, dilin sadece iletişimsel değil, aynı zamanda estetik ve duygusal bir araç olarak kullanıldığını gösterir. Aytmatov'un *Elveda Gülsarı* romanında bu ihlaller, karakterlerin içsel dünyalarını dramatize etmek, duygusal yoğunluklarını artırmak ve okuyucuyu karakterin zihnine ve duygularına daha derinden çekmek amacıyla bilinçli olarak yapılmıştır. Grice'in ilkeleri, genellikle günlük konuşmalarda dilin netliğini ve anlamını korumaya yönelik olsa da, edebi eserlerde bu ilkelerin ihlal edilmesi, karakterin duygusal çatışmalarını, içsel karmaşalarını ve psikolojik derinliğini daha güçlü bir şekilde ifade etmek için kullanılan sanatsal bir araç olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın kapsamı, Cengiz Aytmatov'un *Elveda Gülsarı* romanından belirli bölümlere ve alıntılara odaklanmaktadır. Alıntılar Sovyet dönemi Kırėızistan'ının sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını anlamak için eleştirel bir pencere sunmaktadır. Roman, bu dönemde yaşayan insanların gündelik yaşam mücadelelerini, toplumsal yapılar arasındaki ilişkileri ve bireylerin i çatışmalarını yansıtır. Sovyetler Birliği'nin Kırėızistan zerindeki etkisi, ekonomi politikaları, kolektifleştirme, merkezi yönetim ve ideolojik baskılar gibi konuları da ele alınıyor. Örneğin, *"Bir başkası olsa demirci dükkanını bırakıp ylkının başına geçmesi için aklını çelemezdi onun. Gelgelelim oro eski arkadaşıydı. Bir zamanlar parti gençlik kolundayken herkesi kooperatif çiftliğine ye yazma işiyle birlikte uğraşmışlar, toprak ağalarının anına ot tıkamışlardı."* Bu alıntı, Sovyetler Birliği'nin Kırėızistan zerindeki etkisini, ekonomi politikalarını, kolektifleştirme süreçlerini, merkezi yönetimi ve ideolojik baskıları tartışmaktadır. Karakterlerin bu yapılarla nasıl etkileşime girdiği ve bu yapılar tarafından nasıl şekillendirildiği, özellikle de oro ve Tanabay gibi karakterlerin toplumsal rolleri ve bu rollere verdikleri tepkiler analiz edilmektedir. Eşitsizliklerin bireylerin yaşamları üzerindeki etkileri ve karakterlerin bu koşullara verdikleri tepkiler analiz edilir.

Roman karakterlerinin bireysel deneyimleri, i çatışmaları ve toplumsal yapılarla ilişkileri de çalışmanın bir diğer önemli boyutunu oluşturuyor. Bu da karakterlerin psikolojik durumlarını ve i dünyalarını daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor. Doğanın karakterlerin yaşamları üzerindeki etkisi ve doğayla olan ilişkileri de birlikte

incelenmiştir. Bu tema, karakterlerin hayatta kalma mücadelesini ve doğanın döngüleri ve mevsimsel değişimlerle olan etkileşimlerini içermektedir. Romanın dil yapısı, kullanılan metaforlar ve semboller aracılığıyla ayrıca incelenmiştir. Metnin altında yatan daha derin anlamları ve yazarın iletmek istediği mesajları anlamamıza yardımcı olur.

Her şeyden önce, **toplumsal eşitsizlik** ve **sınıf farklılıkları** teması dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkmaktadır. “*Eti sütü bol yerlerde oturanlar*” gibi ifadeler toplumdaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri açıkça ortaya koyuyor. Bu tür ifadeler zengin ve fakir arasındaki keskin farkları, kaynaklara erişimdeki adaletsizlikleri ve bu eşitsizliklerin bireylerin yaşam koşulları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Sovyet rejiminin merkeziyetçi ve kolektivist politikaları bu eşitsizlikleri daha da derinleştirmiş ve toplumun belirli kesimlerinin marjinalleşmesine yol açmıştır. Bu durum zengin ve yoksul sınıfların yaşam koşulları arasındaki uçurumun bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl algılandığına odaklanarak, karakterlerin sosyal ve ekonomik statüleri üzerindeki etkileri açısından analiz edilmektedir.

Bir diğer önemli tema ise bireysel acı ve çaresizliktir. Tanabay’ın Gülsarı’ya gösterdiği şefkat ve çaba, bireylerin fiziksel ve duygusal acılarla baş etme mücadelesini yansıtır. “*Gülsarı insan inlemesine benzer bir biçimde acı acı, inledi. Yatmak isteyince de Tanabay ona engel olmadı. Soğuk toprakta yatarken başını bir o yana bir bu yana sallayan Gülsarı durmadan inliyordu.*” Bu ifade, acının evrenselliğini vurgulamakta ve bu acının hem insanlar hem de hayvanlar üzerinde benzer etkilere sahip olduğunu göstermektedir. İnsanların ve hayvanların ortak deneyimlerini ve acılarını ele almaktadır. Ayrıca Tanabay’ın Gülsarı’ya gösterdiği şefkat ve empati, insanların birbirlerine karşı duydukları sorumluluk duygusunu ve zorluklarla nasıl başa çıktıklarını göstermektedir. “*Tanabay kürkünü çıkararak hayvanın sırtını örttü.*” Bu basit ama anlamlı jest, bireylerin zorluklar karşısındaki direncini ve empatinin gücünü simgeliyor. Bu bağlamda, bireylerin iç dünyalarının, duygusal çatışmalarının ve psikolojik dayanıklılıklarının derinlemesine bir analizi yapılmıştır.

Aile sorumlulukları ve **toplumsal cinsiyet** rolleri de çalışmada önemli bir yer tutuyor. “*Geçim için bunu yapmak zorundaydı Tanabay*” ve “*Caydar’ın kucağında bebek vardı, bu durumda yalkıyı kocasıyla nöbetleşe güdebilir miydi?*” gibi ifadeler aile içindeki rolleri ve toplumsal cinsiyet beklentilerini yansıtmaktadır. Bu durum özellikle kadınların sosyal ve ekonomik hayatta karşılaştıkları zorluklar ve engeller üzerinde

yoğunlaşmaktadır. Kadınların çocuk bakımı ve ev işlerine ilişkin toplumsal beklentiler, çalışma hayatına katılımlarını sınırlandırmakta ve bu durum toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kültürel normların bireyler üzerindeki baskısını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kadınların toplumsal rollerinin yeniden değerlendirilmesi ve bu rollerin bireylerin yaşamları üzerindeki etkileri derinlemesine analiz edilmektedir.

Sosyal adalet ve temsil eksikliği teması da çalışmada önemli bir yer tutuyor. “Bizlerin sözü mü olur?” ifadesi, daha az güçlü ve ayrıcalıklı grupların toplumda seslerini duyurmakta zorlandıklarını vurgulamaktadır. Bu durum, toplumsal güç dengesizliklerinin ve sınıfsal bölünmelerin bir sonucudur. Bu bağlamda, toplumdaki marjinal grupların karşılaştıkları sorunlara ve sosyal adalet taleplerine odaklanılmaktadır. Özellikle Sovyet döneminde siyasi ve ekonomik sistemin belirli gruplar üzerindeki baskısını ve bunun gündelik hayata yansımalarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ek olarak, bu grupların siyasi ve toplumsal düzeyde yeterince temsil edilmemesi nedeniyle haklarını savunmalarını zorlaştıran temsil eksikliği sorunu da derinlemesine analiz edilmektedir.

Doğa ve insan arasındaki ilişki, karakterlerin doğayla olan etkileşimlerini ve doğanın yaşam üzerindeki derin etkilerini vurguluyor. Örneğin, “*Yulkılar gökyüzünü kaplayan kara bulutların altında bir araya toplanırken, Tanabay’ın aklına hep gelecek kışın zorlukları gelirdi*” ifadesi doğanın döngüselliğini ve insanın bu döngüye olan bağımlılığını ifade ediyor. Bu tema, karakterlerin hayatta kalma mücadelesini ve doğanın zorluklarına karşı dirençlerini anlatır. Doğa olaylarının, özellikle de mevsimsel değişimlerin bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiği ve bu değişimlere nasıl uyum sağladıkları vurgulanıyor. Tanabay ve diğer karakterlerin doğa güçleriyle mücadelesi, hayatlarını belirleyen bir dizi zorlukla karşılaşmalarına neden oluyor. Bu zorluklara uyum sağlama süreci, karakterlerin stratejik planlamalarını ve doğanın zorluklarıyla başa çıkma becerilerini geliştirir. Bu da doğanın insanların yaşamları üzerindeki etkisini ve bu etkilerle başa çıkma yollarını anlamamıza yardımcı olur. Karakterlerin doğa karşısındaki dayanıklılığı ve uyum yeteneği, hayatta kalma mücadelelerinin bir parçası olarak görülüyor ve insanın doğayla olan ilişkisinin karmaşıklığını ve derinliğini ortaya koyuyor.

Çalışmada kullanılan sezdirim analizi yöntemi, metinlerde açıkça ifade edilmeyen ancak okuyucuya sezdirilen anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Grice’ın

İşbirliği İlkeleri (nitelik, nicelik, bağıntı ve üslup) çerçevesinde metinlerdeki ihlalleri ve sezdirimleri tespit etmek için kullanılmıştır.

Bu bulgular, Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" romanının sadece edebi bir eser değil, aynı zamanda zengin politik ve kültürel içeriğe sahip bir metin olduğunu göstermektedir. Roman, Sovyet dönemi Kırgızistan'ındaki toplumsal yapıların bireylerin yaşamları üzerindeki etkilerini ve bu yapıların yol açtığı toplumsal sorunları derinlemesine ele almaktadır. Çalışmamız, bu temalara dayalı sezdirim analizi yoluyla romanın derin yapısını ortaya çıkararak edebiyatın toplumsal sorunları yansıtma kapasitesine dair önemli açılımlar sağlamaktadır. Bu çalışma, gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için bir referans noktası oluşturmakta ve edebiyatın toplumsal eleştiri aracı olarak kullanılmasına dair yeni perspektifler sunmaktadır.

Sonuç olarak, Grice'in ilkeleri ışığında yapılan bu inceleme, Aytmatov'un romanında dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda karakterlerin iç dünyalarını ve duygusal yolculuklarını yansıtma aracı olarak kullanıldığını gösterir. Bu bağlamda, Grice'in "Konuşmaya Dayalı Sezdirim" ilkelerinin ihlali, romanın duygusal ve estetik yapısına katkıda bulunur. Yazar, bu ilkeleri bilinçli olarak ihlal ederek, okuyucunun karakterlerin yaşadığı derin trajediyi ve içsel karmaşayı daha etkili bir şekilde hissetmesini sağlar. Bu ihlaller, romanın atmosferini güçlendirirken, aynı zamanda Aytmatov'un karakterleri aracılığıyla yarattığı zengin psikolojik evreni derinleştirir.

KAYNAKÇA

- Akmataliyev, A. (1994). Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Dünya Edebiyatındaki Yeri ve Önemi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (2).
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon.
- Aydoğan, A. (2023). *Austin'in Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Platon'un Bazı Diyaloglarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Aytaç, D. (2024). *Türkçe Ders Kitaplarında Sezdirim*. (Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Aytmatov, C. (2021). *Elveda Gülsarı* (Çev: M. Özgül). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Çürük, M. S. (2014). Konuşmaya Dayalı Sezdirimler -Harezmi Türkçesi Örneğinde Bir İnceleme. *Türkbilig / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(28), 13-33.
- Eid, Y. F. M. H. (2024). *Abbasi Dönemi Siyasi Yazışmalardaki İkna ve Etkileme Yöntemleri: Edimbilimsel Bir Çalışma*. (Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Ergüt, M. (2022). *Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak adlı eserinde bildirim, çıkarım, sezdirim cümleleri*. (Doktora Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Falahi, A. M. A. (2017). *Söz Edimleri Kuramı: Maksimlerin İhlali*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Grice, H. P. (1957). Meaning. *The philosophical review*, 66(3), 377-388.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. C. a. J. L. Morgan (Ed.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- İlhan, R. Ş. (2019). Dede Korkut Hikâyeleri'nde Grice'in İşbirliği İlkesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 96-103.
- Karabulut, M. ve Bulut, E. (2020). Roman Tekniği Bakımından Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" Romanı. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 4(1), 97-118. <https://doi.org/10.31465/eeder.697484>.
- Kocaman, A. (1990). Dilbilim Terimleri Sözlüğü. [Dilbilim Terimleri Sözlüğü]. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 155-190.
- Kocaman, A., Özsoy, A. S., ve İmer, K. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul, Türkiye: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Korta, K., & Perry, J. (2022). Pragmatics. In Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition). California: Stanford University.
- König, G. Ç. (1991). Toplum dilbilim açısından dil ve dil türleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 59-70.
- Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Routledge.
- Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özdemir, A. (2022). *Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Edimbilimsel Farkındalık*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.

Schiffman, H. F. (2024). Grice's Maxims

<https://www.sas.upenn.edu/~haroldfs/dravling/grice.html> (Erişim Tarihi: 18.09.2024).

Üstünova, K. (2014). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*, UÜ Basımevi, Bursa, Türkiye.

Yılmaz, E. (2020). Edim Bilimi. İçinde; *Dilbilim Teorik ve Uygulama Alanları*, Ed: E. Boz, ss. 55-90. Ankara: Gazi Kitabevi.

